VÝVOJ PREVALENCE KUŘÁCTVÍ V DOSPĚLÉ POPULACI ČR NÁZORY A POSTOJE OBČANŮ ČR K PROBLEMATICE KOUŘENÍ (OBDOBÍ 1997 – 2009)

VÝZKUMNÁ ZPRÁVA

Autorský kolektiv:
MUDr. Hana Sovinová, PhDr. Petr Sadílek, PhDr. Ladislav Csémy

Vydal: Státní zdravotní ústav, 2010

O B S A H

A. VSTUPNÍ INFORMACE 2
1. ZAMĚŘENÍ VÝZKUMU 2
2. ČASOVÝ HARMONOGRAM VÝZKUMU 2
3. METODIKA VÝZKUMU 2
4. VÝBĚR RESPONDENTŮ A CHARAKTERISTIKA VÝBĚROVÉHO SOUBORU 3
4.1. Charakteristika výběrového souboru 3
4.2. Redukce výběrového souboru 5
5. RESPONDENCE A NON-RESPONDENCE 6
6. PŘÍPRAVA DATOVÉHO SOUBORU A ZPRACOVÁNÍ DAT 6
B. VÝSLEDKY 7
1. KOUŘENÍ V POPULACI ČR A POSTOJE OBČANŮ K NĚMU 7
1.1. Prevalence kouření v populaci ČR 8
1.2. Počátky kouření 15
1.3. Charakteristiky kuřáků 17
1.4. Snaha o zbavení se závislosti na nikotinu 21
1.5. Pobyt v zakouřeném prostředí 28
1.6. Zdravotní obtíže kuřáků související s kouřením 30
2. KOUŘENÍ VODNÍ DÝMKY 32
3. STANOVISKO OBČANŮ ČR K ZÁKAZU KOUŘENÍ V RESTAURACÍCH 34
4. STANOVISKO OBČANŮ ČR K PREVENCI NEBO ODVYKÁNÍ KUŘÁCTVÍ 36

C. ZÁVĚREČNÉ SHRNUTÍ 37

PŘEHLED TABULEK 40

PŘEHLED GRAFŮ 40

A. VSTUPNÍ INFORMACE

1. ZAMĚŘENÍ VÝZKUMU

Výzkum prevalence kuřáctví v dospělé populaci ČR a názorů a postojů občanů České republiky k problematice kuřáctví je prováděn pravidelně od roku 1997.

2. ČASOVÝ HARMONOGRAM VÝZKUMU

Výzkumný záměr a projekt výzkumu byl zpracován v průběhu září - října 2009. Jeho oponování proběhlo počátkem listopadu 2009 a předvýzkum sloužící k ověření instrumentů a znění jednotlivých otázek byl realizován na výběrovém souboru 253 respondentů (občanů) v období od 9. 11. do 13.11. 2009. V tomto období proběhly rovněž instruktáže všech tazatelů.

Vlastní terénní šetření bylo uskutečněno v celé České republice v období od 18. 11. 2009 do 4. 12. 2009. Shromáždění tazatelských archů, jejich optická a logická kontrola a vkládání dat do počítače proběhlo do 20. prosince 2009, do 31. prosince 2009 bylo uskutečněno vyvážení dat, jejich základní matematicko – statistická analýza, zpracování frekvenčních a vybraných kontingenčních tabulek a provedena základní interpretace dat včetně zpracování a oponování signální zprávy.

3. METODIKA VÝZKUMU

Výzkum byl koncipován jako sociologický dle projektu a s využitím výzkumných instrumentů, zpracovaných zadavatelem a připomínkovaných kompetentními pracovníky realizátora výzkumu. Terénní šetření bylo provedeno technikou standardizovaného řízeného rozhovoru tazatele s respondentem. Konečná podoba tazatelského archu byla stanovena na základě výsledků předvýzkumu.

Sběr dat byl proveden 359 profesionálními tazateli agentury INRES – SONES v celé České republice. Optickou, logickou kontrolu, kódování a vkládání dat do počítače, tabelování a interpretaci výsledků realizovali pracovníci agentury INRES – SONES a Institutu pro studium zdraví a životního stylu.

Statistické zpracování dat bylo provedeno programem SASD 1.4.4 (statistická analýza sociálních dat). Zpracován byl 1. stupeň třídění a kontingenční tabulky vybraných ukazatelů 2. stupně třídění. Míra závislosti vybraných znaků byla stanovena na základě chí2 a dalších testovacích kritérií, aplikovaných dle charakteru znaků. Na základě této analýzy byla provedena interpretace dat a zpracovány příslušné tabulky a grafy.

4. VÝBĚR RESPONDENTŮ A CHARAKTERISTIKA VÝBĚROVÉHO SOUBORU

4.1. Charakteristika výběrového souboru

Údaje, jejichž rozboru je tato zpráva věnována, byly získány od výběrového souboru o velikosti **1795** jedinců vybraných náhodným výběrem pomocí kvót. Soubor je reprezentativním vzorkem populace České republiky ve věku nad 15 let. Reprezentativnost byla odvozena od základního souboru obyvatelstva České republiky ve věku 15 let a více.[1)]

Složení výběrového souboru v intencích základních demografických znaků je následující. Z hlediska **pohlaví** tvoří soubor **48,3%** mužů a **51,7%** žen, což odpovídá analogické skladbě populace ČR ve věku od 15 let více. Z hlediska relativních četností činí odchylka výběrového souboru od základního souboru 0,4 %, což znamená, že **výzkum je reprezentativní pro obyvatelstvo České republiky ve věku nad 15 let z hlediska pohlaví.**

Věkové skupiny v kombinaci se skupinami dle pohlaví jsou ve výběrovém souboru zastoupeny procentně takto:

Tabulka č. 1 – Složení výběrového souboru dle pohlaví a věku

	MUŽI		*ŽENY*	
	%	*ODCHYLKA*	*%*	*ODCHYLKA*
15 – 19 let	3,7	+0,1	3,6	+0,1
20 – 24 let	4,0	-0,1	4,1	+0,3
25 - 34 let	9,6	-0,3	9,3	0,0
35 - 44 let	8,5	-0,1	8,3	+0,2
45 - 54 let	7,9	+0,2	7,5	-0,2
55 - 64 let	7,7	-0,2	8,5	0,0
nad 65 let	6,9	0,0	10,4	0,0

[1)] Viz Věkové složení obyvatelstva České republiky v roce 2008. Stav k 31.12.2008. Praha, Český statistický úřad 2009

Ve srovnání s věkovým členěním základního souboru nepřesahuje odchylka 0,3%. Lze konstatovat, že **výsledky výzkumu jsou reprezentativní pro jednotlivé věkové skupiny obyvatelstva České republiky nad 15 let.**

K **územnímu, resp. regionálnímu** zařazení dotazovaných slouží členění dle krajů ČR, platné od roku 2001.

Tabulka č. 2 – Složení výběrového souboru dle krajů

KRAJ	%	ODCHYLKA
PRAHA	12,0	0,0
STŘEDOČESKÝ	11,6	0,0
JIHOČESKÝ	6,1	0,0
PLZEŇSKÝ	5,4	-0,1
KARLOVARSKÝ	2,8	-0,1
ÚSTECKÝ	7,9	0,0
LIBERECKÝ	4,2	+0,1
KRÁLOVÉHRADECKÝ	5,3	0,0
PARDUBICKÝ	4,9	0,0
VYSOČINA	5,0	+0,1
JIHOMORAVSKÝ	11,1	+0,1
OLOMOUCKÝ	6,1	0,0
ZLÍNSKÝ	5,6	-0,1
MORAVSKOSLEZSKÝ	12,0	0,0

Ve srovnání s členěním základního souboru činí maximální odchylka 0,1 %.

Lze konstatovat, že výsledky výzkumu jsou reprezentativní pro populaci České republiky nad 15 let z hlediska pohlaví, věku a regionu.

Předběžná analýza získaných údajů ukázala, že z uvedených hledisek, jimiž je možné daný soubor popsat a charakterizovat, osvědčují nejlépe svou požadovanou diferenciační funkci základní demografické ukazatele a sice znaky **pohlaví, věku a regionální příslušnosti.**

Proto také jsou tyto znaky v následujícím výkladu využívány víceméně stabilně, pochopitelně tam, kde příslušná korelace dává nějaký smysl a zjištěné rozdíly jsou natolik zřejmé, aby to odpovídalo jejich prezentaci.

Z dalších znaků, u kterých sice nebyla reprezentativnost sledována, ale které byly v rámci výzkumu zjišťovány, lze uvést vzdělání, rodinný stav, počet dětí, velikost místa bydliště, povolání, výši čistého měsíčního příjmu rodiny a stanovisko k náboženské víře. Tam, kde se ukázala statisticky významná souvislost, je na tuto skutečnost upozorněno. Nicméně v důsledku toho, že data této skupiny nejsou reprezentativní, lze zjištěné statisticky významné souvislosti interpretovat pouze jako tendence.

4.2. Redukce výběrového souboru

Vzhledem k tomu, že údaje o prevalenci kouření v populaci ČR byly v letech 1997 - 2008 interpretovány pro výběrový soubor 15 - 64 let, byla tato zpráva rovněž zpracována pro toto věkové rozmezí. Základním důvodem byla potřeba zachovat srovnatelnost dat získaných v roce 2009 s předcházejícími léty. Proto byla z původního výběrového souboru 15 a více let vyčleněna nejstarší věková skupina (65 a více let). Takto upravený soubor je složen z 1486 respondentů.

Další parametry redukovaného výběrového souboru jsou následující. **Z hlediska pohlaví tvoří redukovaný výběrový soubor 743 (50,0 %) mužů a 743 (50,0 %) žen.**

Složení věkových skupin v redukovaném výběrovém souboru:

Tabulka č. 3 – Složení redukovaného výběrového souboru dle věku

	A	%
15 - 19 let	131	8,8
20 - 24 let	144	9,7
25 - 34 let	341	22,9
35 - 44 let	303	20,4
45 - 54 let	276	18,6
55 – 64 let	291	19,6

Z hlediska krajů má redukovaný výběrový soubor následující složení:

Tabulka č. 4 – Složení redukovaného výběrového souboru dle krajů

KRAJ	A	%
PRAHA	173	11,6
STŘEDOČESKÝ	176	11,8
JIHOČESKÝ	93	6,3
PLZEŇSKÝ	79	5,3
KARLOVARSKÝ	39	2,6
ÚSTECKÝ	112	7,5
LIBERECKÝ	65	4,4
KRÁLOVÉHRADECKÝ	80	5,4
PARDUBICKÝ	74	5,0
VYSOČINA	75	5,1
JIHOMORAVSKÝ	168	11,3
OLOMOUCKÝ	89	6,0
ZLÍNSKÝ	78	5,3
MORAVSKOSLEZSKÝ	185	12,4

5. RESPONDENCE A NON-RESPONDENCE

V rámci terénního šetření bylo tazateli osloveno celkem **1978** náhodně vybraných občanů s žádostí o rozhovor k problematice zdravotnictví a zdravého způsobu života populace. Rozhovor odmítlo poskytnout **183** respondentů, t.j. **9,3%** všech oslovených. S rozhovorem naopak souhlasilo **1795** respondentů, t.j. **90,7%** oslovených.

Struktura odmítnutí rozhovoru z hlediska pohlaví a věku je patrná z následující tabulky:

Tabulka č. 5 – Odmítnutí účasti ve výzkumu dle pohlaví a věku

	MUŽI		***ŽENY***		***CELKEM***	
	ODM.	***%***	***ODM.***	***%***	***ODM.***	***%***
15 - 19 let	6	3,3	3	1,6	9	4,9
20 - 24 let	8	4,4	4	2,2	12	6,6
25 - 34 let	20	10,9	19	10,4	39	21,3
35 - 44 let	27	14,8	18	9,8	45	24,6
45 - 54 let	18	9,8	16	8,8	34	18,6
55 - 64 let	16	8,7	13	7,1	29	15,8
65 A VÍCE	6	3,3	9	4,9	15	8,2
CELKEM	101	55,2	82	44,8	183	100,0

Analýza odmítnutí účasti ve výzkumu z hlediska pohlaví signalizuje, že ženy byly více ochotny účastnit se výzkumu než muži. Nejméně byli ochotni zapojit se do výzkumu muži a ženy ve věku 25 - 44 let. Platí, že ochota k účasti ve výzkumu je nižší ve věkových skupinách 25 - 54 let, nejvíce byli ochotni zapojit se do výzkumu respondenti z nejmladších a nejstarších věkových skupin.

Celkově lze konstatovat, že míra odmítnutí účasti ve výzkumu je nízká. Projevila se zde speciální příprava tazatelů, zaměřená na způsob navázání kontaktu, vyvolání důvěry respondenta a způsob komunikace s cílem získat ho pro účast ve výzkumu, která proběhla v rámci instruktáží.

Z hlediska důvodu byl nejčastější příčinou odmítnutí účasti ve výzkumu nedostatek času (uvedlo 61,2% respondentů). Druhou nejčastější příčinou byl nezájem o účast či lhostejnost k výzkumu (21,4% respondentů). Dalších 8,3% respondentů uvedlo jako příčinu odmítnutí nedůvěru k výzkumu a pochybnosti o jeho smyslu, 3,1% respondentů uvedlo jako příčinu odmítnutí skutečnost, že považují podobné výzkumy za zbytečné, 2,9% oslovených vyslovilo obavy ze zneužití poskytnutých informací (přes to, že výzkum byl anonymní). Zbývající 3,1% oslovených uvedlo zdravotní důvody, důvody jiné než uvedené nebo příčinu odmítnutí neuvedlo.

6. PŘÍPRAVA DATOVÉHO SOUBORU A ZPRACOVÁNÍ DAT

Každý vyplněný tazatelský arch prošel důkladnou logickou a optickou kontrolou. Kontrolovány byly logické vazby a úplnost a věrohodnost vyplnění. Vyřazeno bylo 5 tazatelských archů s nefunkčními logickými vazbami a neúplně vyplněné (zpravidla ty, u

kterých respondent odmítl odpovídat na otázky a rozhodl se předčasně ukončit rozhovor a část tazatelského archu tak zůstala nevyplněná). Tyto tazatelské archy byly zahrnuty do non-respondence.

Použitá výzkumná metodika zahrnovala u vybraných znaků několik úrovní filtrace během rozhovoru. Pochopitelně zde vznikl problém dvou typů chybějících údajů - za prvé tzv. strukturálních missingů, to jsou případy, kdy údaj chybí, protože otázka nebyla položena na základě podmínky filtru, za druhé tzv. pravých missingů, kdy otázka měla být položena a nebyla nebo byla položena a nebyla zodpovězena - takovýchto chybějících údajů nebylo mnoho, nicméně se vždy v dotazových šetřeních vyskytují. Vzhledem k tomu, že pro matematicko-statistické analýzy je potřeba definovat chybějící nebo nevalidní údaje jako jednu hodnotu, sloučili jsme oba typy missingů. Vlastní analýzy pak byly samozřejmě provedeny na základě validních hodnot každého znaku.

Mezi použitými položkami byly spojité odpovědi. Logicky bylo pak potřeba provést řadu transformací na datovém souboru, aby bylo možné hlavní výsledky přehledně shrnout. V důsledku zmíněné transformace se změnil charakter znaků u transformovaných proměnných ze spojitých většinou na intervalové či kategoriální.

B. VÝSLEDKY

V rámci závěrečné zprávy jsou analyzovány otázky, týkající se problematiky kouření a jevů s kouřením souvisejících. **Klíčová kapitola je věnována otázkám prevalence kouření u populace a některým aspektům spjatým s touto problematikou. Velká pozornost je v souvislosti s kouřením věnována snahám kuřáků o zanechání kouření. Zjišťovány jsou rovněž názory na zákaz kouření v restauracích a na prevenci kuřáctví. Dále jsou interpretována data, týkající se kouření jiných tabákových výrobků než cigaret a kouření vodní dýmky.**

Při interpretaci byl kladen důraz na sociologické aspekty zkoumané problematiky. Nejprve jsou uváděny výsledky zjištěné v roce 2009 a následně je porovnáván stav s předcházejícími lety. Toto porovnání je možné proto, že problematika kouření je pravidelně sledována od roku 1997 a znění některých otázek je totožné, to znamená, že se v průběhu sledování nezměnilo. Jsou rovněž uvedeny statisticky významné souvislosti, pokud je aplikovaná testovací kriteria zjistila.

Interpretace výsledků obsažených v této části zprávy (kapitola B1) je provedena na základě odpovědí redukovaného výběrového souboru, ve kterém není zastoupena nejstarší věková skupina nad 65 let (viz kapitola A 4.2.). Analýza vychází z 1. a 2. stupně třídění. Údaje jsou zpravidla prezentovány ve validních relativních četnostech event. v koeficientech vzniklých na základě výpočtu váženého aritmetického průměru. Prezentované statisticky významné souvislosti byly vypočítány prostřednictvím aplikace testovacího kritéria, odpovídajícího charakteru testovaného znaku.

Struktura této části závěrečné zprávy odpovídá struktuře tazatelského archu, ve kterém byly obsahově příbuzné otázky seřazeny tak, aby byla respektována jejich logická návaznost.

1. KOUŘENÍ V POPULACI ČR A POSTOJE OBČANŮ K NĚMU

Těžiště realizovaného sociologického výzkumu spočívalo především ve zjišťování názorů a postojů občanů České republiky ke kouření a jeho rozšíření v populaci. Sledovány byly

další otázky s kouřením související a umožňující plastičtěji stávající skutečnost popsat a provést její hlubší analýzu.

1. 1. Prevalence kouření v populaci ČR

Podle výzkumu z roku 2009 lze v České republice 26,3% občanů označit za pravidelné kuřáky, kouřící v současné době více než 1 cigaretu denně. Dalších 2,9 % tvoří nepravidelní (příležitostní) kuřáci, kteří kouří méně než 1 cigaretu denně. Znamená to, že dle vlastní výpovědi 29,2 % občanů České republiky ve věku 15 - 64 let v roce 2009 kouřilo a lze je označit za kuřáky.

Graf č. 1 - Prevalence kouření v populaci ČR N = 1486 (2009)

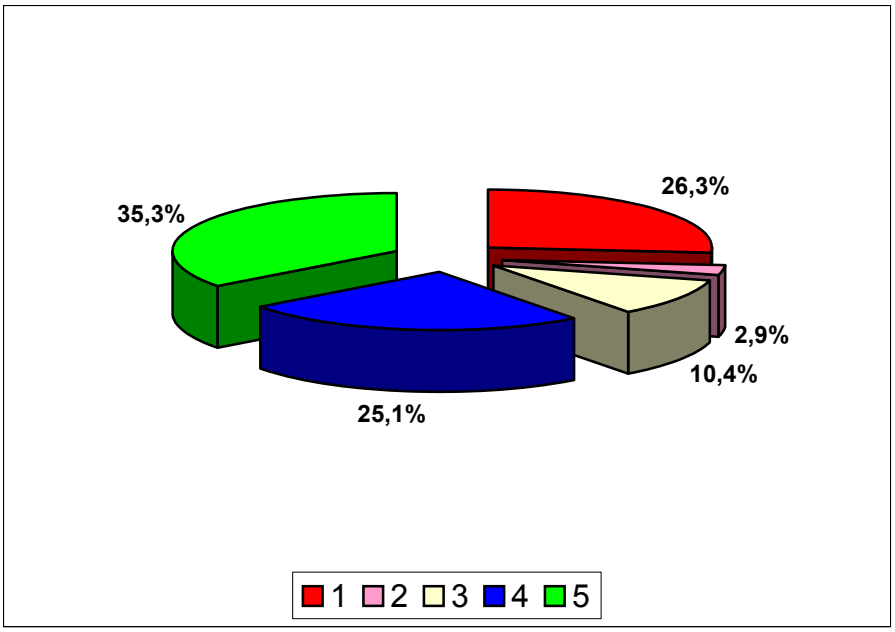

*Legenda: **1** – kuřák v současné době kouřící nejméně 1 cigaretu denně; **2** – kuřák v současné době kouřící méně než 1 cigaretu denně; **3** – bývalý kuřák, který v životě vykouřil více než 100 cigaret, ale v současné době nekouří; **4** – nekuřák, i když kdysi zkoušel kouřit (bylo to však méně než 100 cigaret v životě); **5** – nekuřák, který nikdy nekouřil.*

Mezi bývalé kuřáky, kteří v životě vykouřili více než 100 cigaret, avšak v současné době již nekouří, se zařadilo 10,4% dotázaných. U této části populace lze konstatovat, že se jí podařilo závislosti na nikotinu zbavit (alespoň ke dni výzkumu), i když není jisté, zda se ke kouření v budoucnosti opět někdy nevrátí. Za nekuřáky se označuje 60,4% dotázaných. Z nich 25,1% má s kouřením zkušenosti (i když v životě vykouřilo méně než 100 cigaret) a zbývajících 35,3% uvádí, že nikdy v životě nevykouřili cigaretu.

Pokud bychom vzali v úvahu <u>výsledky platné pro celou populaci (včetně nejstarší věkové skupiny nad 65 let</u>, u které je prevalence kouření výrazně nižší), potom podíl kuřáků, kouřících nejméně 1 cigaretu denně činí 23,6 % a těch, kteří kouří méně než 1 cigaretu denně je 2,7 %. Dalších 11,6 % se označilo za bývalé kuřáky, kteří v životě vykouřili více než 100 cigaret, ale v současné době nekouří, 24,6 % jsou nekuřáci, kteří to kdysi zkoušeli a zbývajících 37,5 % nikdy v životě nekouřilo.

Porovnání prevalence kouření v české populaci v jednotlivých letech ukazuje, že zde v období let 1997 - 2009 nedochází k výraznějším změnám a mírný vzestup podílu pravidelných kuřáků v roce 2009 nelze ještě považovat za negativní trend. V posledních letech se podíl kuřáků (včetně příležitostných) pohybuje v rozmezí 28 – 32 % a nebyl zatím zaznamenán ani trend, že by se více kuřáků než v minulých letech pokoušelo svého návyku zbavit. Zdá se, že úsilí společnosti o omezení kouření zatím nepřináší žádoucí výsledky a podíl kuřáků v populaci významněji neklesá. Ilustruje to mimo jiné i skutečnost, že výsledky, týkající se prevalence kouření v roce 2009 v podstatě odpovídají výsledkům, zjištěným v roce 1997. Přes menší odchylky v jednotlivých letech je tedy situace v této oblasti v zásadě stabilní.

Menší odchylky zjištěné v některých uplynulých letech mohou být způsobeny nejen statistickou chybou, se kterou je nezbytné v každém výzkumu tohoto charakteru počítat, ale též např. skutečností, že společnost v České republice dlouhodobě prochází složitou ekonomickou situací, která se odráží ve střídání období, kdy jsou ceny cigaret zvyšovány a kdy stagnují, v nerovnoměrném vývoji reálných mezd a v různé kupní síle obyvatelstva. To vede ke změnám spotřeby v nejrůznějších oblastech, tedy i k tomu, že se zvýší či sníží podíl kuřáků v populaci, neboť tabákové výrobky jsou buď dostupnější, nebo méně dostupné.

Graf č. 2 - Vývoj prevalence kouření v populaci v letech 1997 - 2009 (v %)

N = 1346 (1997); N = 1340 (1999); N = 1419 (2000); N = 1265 (2001);

N = 1315 (2002); N = 1412 (2003); N = 1356 (2004); N = 1356 (2005);

N = 1495 (2006); N = 1341 (2007); N = 1495 (2008); N = 1486 (2009);

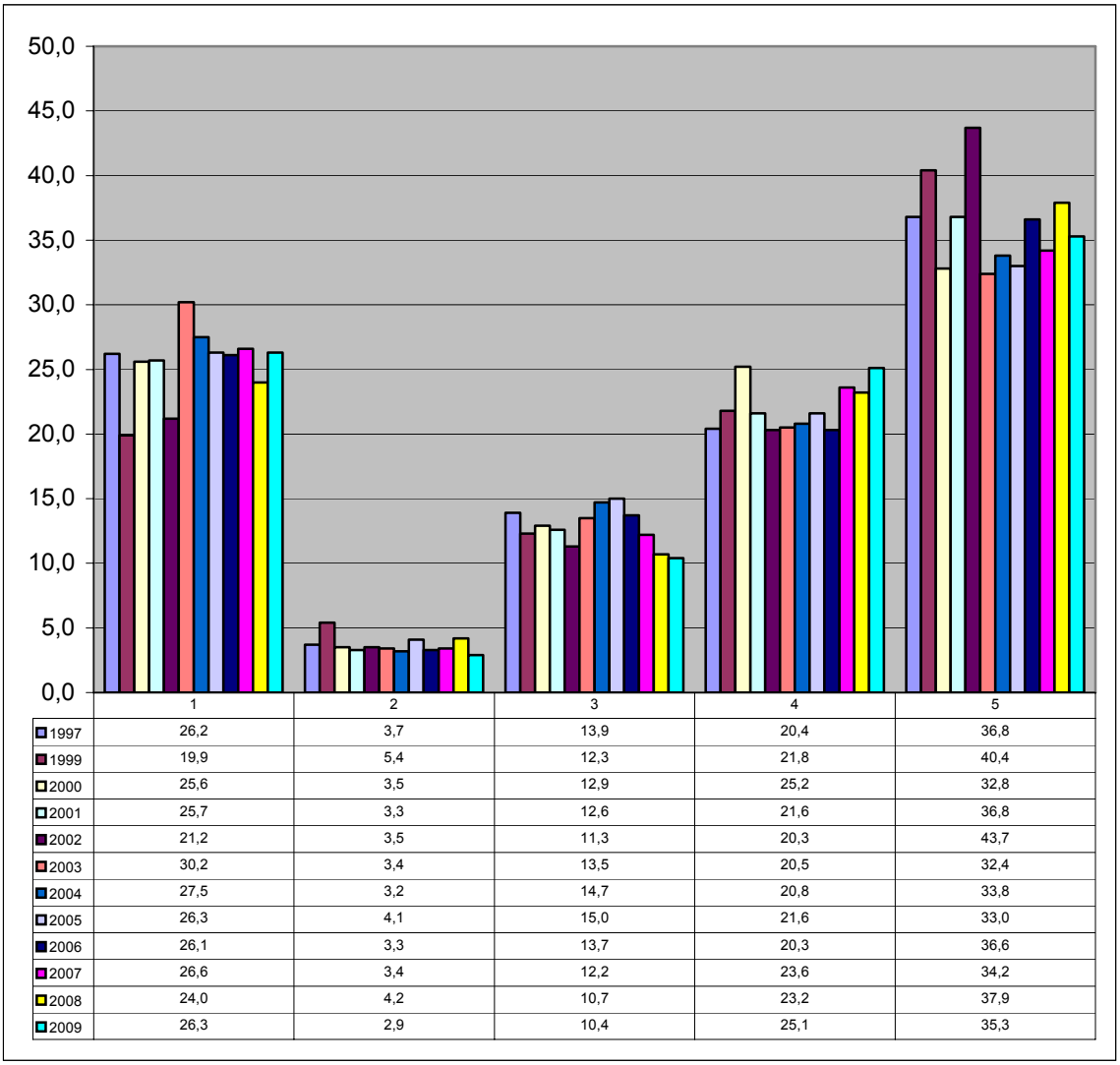

	1	2	3	4	5
1997	26,2	3,7	13,9	20,4	36,8
1999	19,9	5,4	12,3	21,8	40,4
2000	25,6	3,5	12,9	25,2	32,8
2001	25,7	3,3	12,6	21,6	36,8
2002	21,2	3,5	11,3	20,3	43,7
2003	30,2	3,4	13,5	20,5	32,4
2004	27,5	3,2	14,7	20,8	33,8
2005	26,3	4,1	15,0	21,6	33,0
2006	26,1	3,3	13,7	20,3	36,6
2007	26,6	3,4	12,2	23,6	34,2
2008	24,0	4,2	10,7	23,2	37,9
2009	26,3	2,9	10,4	25,1	35,3

*Legenda: **1** – kuřák v současné době kouřící nejméně 1 cigaretu denně; **2** – kuřák v současné době kouří méně než 1 cigaretu denně; **3** – bývalý kuřák, který v životě vykouřil více než 100 cigaret, ale v současné době nekouří; **4** – nekuřák, i když kdysi zkoušel kouřit (bylo to však méně než 100 cigaret v životě); **5** – nekuřák, který nikdy nekouřil.*

Z dlouhodobého hlediska lze tedy konstatovat, že zatím nebyl zaznamenán trend, signalizující snížení prevalence kouření v populaci. Zastoupení kuřáků mezi občany ČR je poměrně stabilní a dosud přijatá protikuřácká opatření ke snížení jejich podílu nepřispěla.

Dlouhodobý trend ve vývoji prevalence kouření je patrný z následujícího grafu.

Graf č. 3 - Vývoj prevalence kouření v populaci v letech 1997 – 2009

- ti, kteří kouří nejméně jednu cigaretu denně a méně než jednu cigaretu denně (v %)

N = 1346 (1997); N = 1340 (1999); N = 1419 (2000); N = 1265 (2001); N = 1315 (2002); N = 1412 (2003); N = 1356 (2004); N = 1356 (2005); N = 1495 (2006); N = 1341 (2007); N = 1495 (2008); N = 1486 (2009);

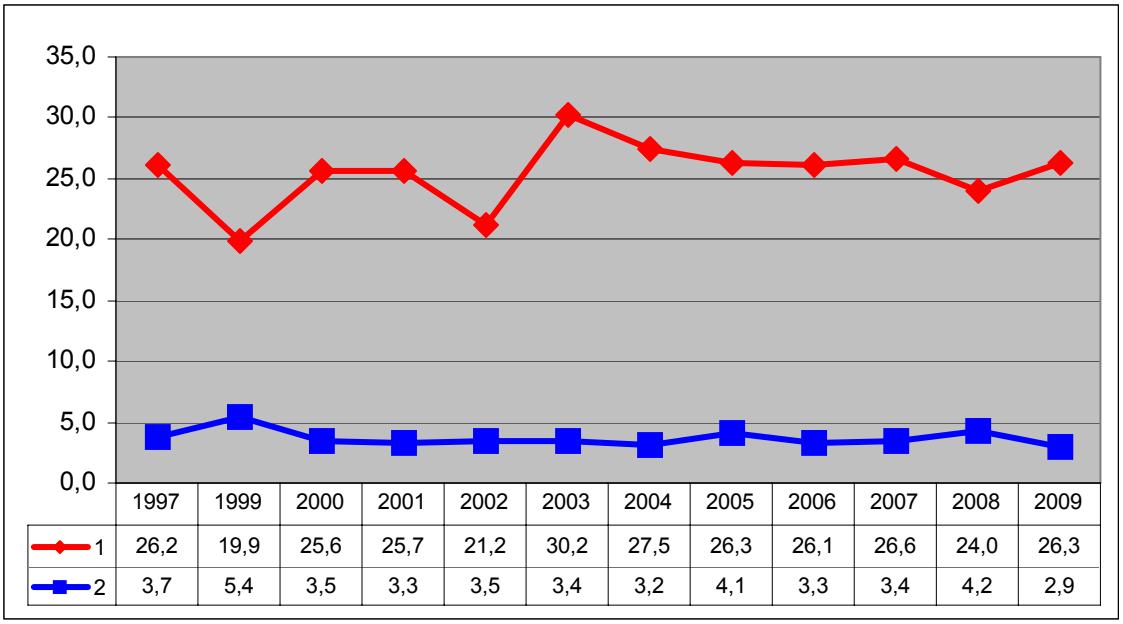

	1997	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1	26,2	19,9	25,6	25,7	21,2	30,2	27,5	26,3	26,1	26,6	24,0	26,3
2	3,7	5,4	3,5	3,3	3,5	3,4	3,2	4,1	3,3	3,4	4,2	2,9

Legenda: ***1*** *– kuřák v současné době kouřící nejméně 1 cigaretu denně;* ***2*** *– kuřák v současné době kouřící méně než 1 cigaretu denně*

Analýza statisticky významných souvislostí ukázala, **podobně jako v předcházejících letech, že muži významně častěji kouří více než 1 cigaretu denně, ženy oproti tomu významně častěji uvádějí, že nikdy nekouřily.** V roce 2009 kouřilo nejméně jednu cigaretu denně 32,3 % mužů a 20,2 % žen v populaci 15 - 64 let, méně než 1 cigaretu denně pak 3,4 % mužů a 2,4 % žen. Chí kvadrát charakteristika testu nezávislosti (X^2) má v případě pohlaví hodnotu 40,570 při 4 stupních volnosti.

Zajímavé, i když logické jsou výsledky analýzy podílu jednotlivých věkových skupin na kouření. Abychom mohli provést porovnání, sloučili jsme pro tento účel nejmladší věkové skupiny (15 - 19 let a 20 - 24 let) do jedné. Ukazuje se, že nejvíce se na kouření (ti, kteří kouří nejméně 1 cigaretu denně) podílejí věkové skupiny 15 - 34 let. Po 35. roce věku začíná prevalence kouření klesat, velmi výrazný je tento pokles po 55. roce věku. V následujícím grafu jsou zobrazeny relativní četnosti, vyjadřující podíl jednotlivých věkových skupin na kouření celé populace.

Graf č. 4 - Podíl věkových skupin na kouření populace (ti, kteří kouří více než cigaretu denně) (v %)

N = 1346 (1997); N = 1340 (1999); N = 1419 (2000); N = 1265 (2001); N = 1315 (2002); N = 1412 (2003); N = 1356 (2004); N = 1356 (2005); N = 1495 (2006); N = 1341 (2007); N = 1495 (2008); N = 1486 (2009);

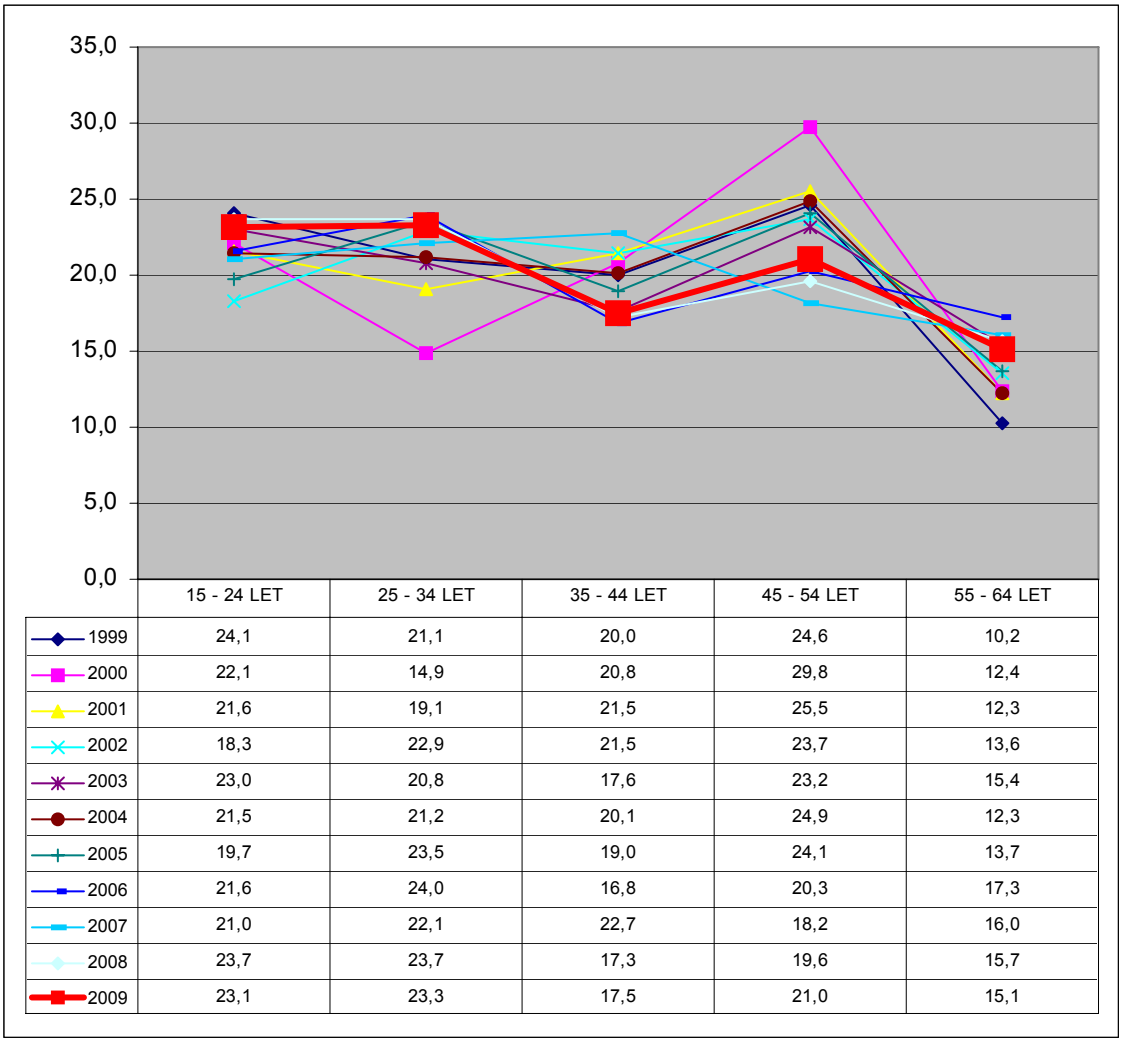

	15 - 24 LET	25 - 34 LET	35 - 44 LET	45 - 54 LET	55 - 64 LET
1999	24,1	21,1	20,0	24,6	10,2
2000	22,1	14,9	20,8	29,8	12,4
2001	21,6	19,1	21,5	25,5	12,3
2002	18,3	22,9	21,5	23,7	13,6
2003	23,0	20,8	17,6	23,2	15,4
2004	21,5	21,2	20,1	24,9	12,3
2005	19,7	23,5	19,0	24,1	13,7
2006	21,6	24,0	16,8	20,3	17,3
2007	21,0	22,1	22,7	18,2	16,0
2008	23,7	23,7	17,3	19,6	15,7
2009	23,1	23,3	17,5	21,0	15,1

Zajímavé je rovněž porovnání **podílu kuřáků uvnitř jednotlivých věkových skupin**. **Výsledky zjištěné v roce 2009 signalizují (stejně jako v předcházejících letech) vyšší podíl všech kuřáků (tj. těch, kteří kouří nejméně 1 cigaretu denně a těch, kteří kouří méně než jednu cigaretu denně) v nejmladší věkové skupině 15 - 24 let, kde činil 36,7 %, ve vyšších věkových skupinách podíl kuřáků klesá. Z následujícího grafu je patrné, že v nejmladší věkové skupině byl nejvyšší podíl těch, kteří kouřili více než 1 cigaretu denně i těch, kteří kouřili méně než 1 cigaretu denně.** Skutečnost, že prevalence kouření v nejmladší věkové skupině je v porovnání s ostatními věkovými skupinami nejvyšší nedává dobré vyhlídky do budoucnosti. Ukazuje se, že omezovat kouření u mladých lidí se stále nedaří a dlouhodobě si vyžaduje maximální pozornost.

Graf č. 5 - Kouření v jednotlivých věkových skupinách (v %)

N = 1486 (2009)

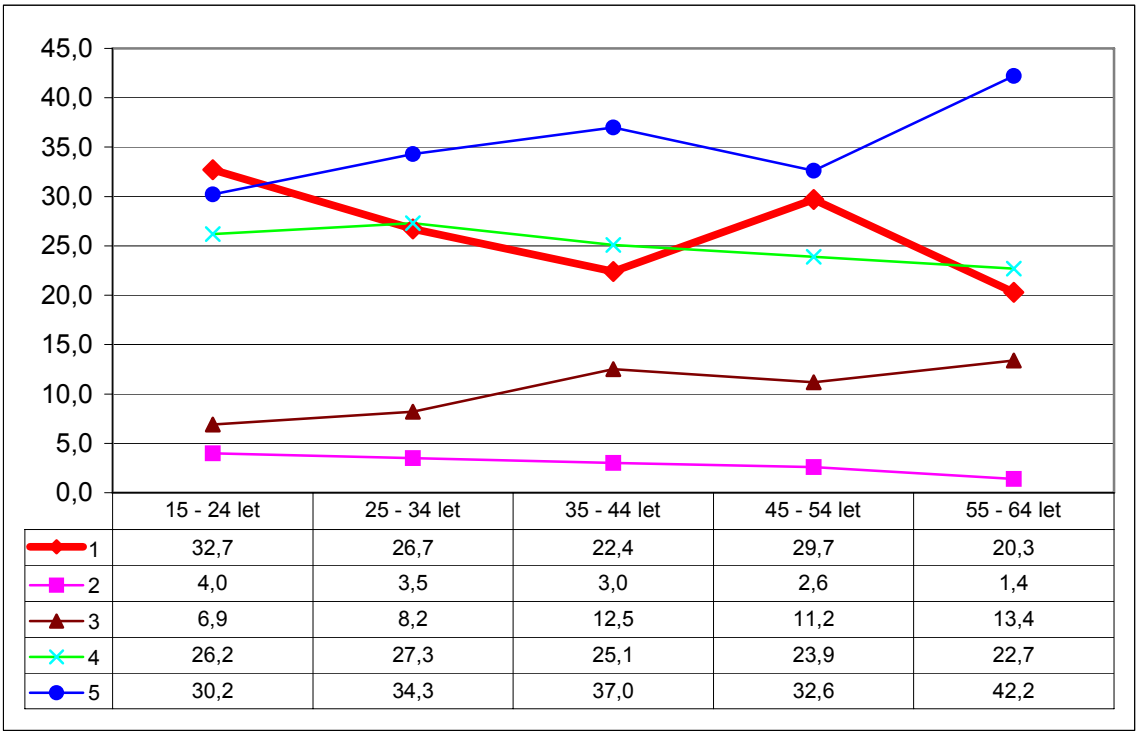

	15 - 24 let	25 - 34 let	35 - 44 let	45 - 54 let	55 - 64 let
1	32,7	26,7	22,4	29,7	20,3
2	4,0	3,5	3,0	2,6	1,4
3	6,9	8,2	12,5	11,2	13,4
4	26,2	27,3	25,1	23,9	22,7
5	30,2	34,3	37,0	32,6	42,2

*Legenda: **1** – kuřák v současné době kouřící nejméně 1 cigaretu denně; **2** – kuřák v současné době kouřící méně než 1 cigaretu denně; **3** – bývalý kuřák, který v životě vykouřil více než 100 cigaret, ale v současné době nekouří; **4** – nekuřák, i když kdysi zkoušel kouřit (bylo to však méně než 100 cigaret v životě); **5** – nekuřák, který nikdy nekouřil.*

S přibývajícím věkem logicky roste podíl těch občanů, kteří v minulosti kouřili (vykouřili více než 100 cigaret) a v současné době již nekouří. Největší vliv na tuto skutečnost má zřejmě zdravotní stav, který přinutí kuřáky omezit kouření či s kouřením zcela přestat.

Z hlediska členění dle regionu nebyly v roce 2008 zjištěny statisticky významné rozdíly v podílu kuřáků či nekuřáků v jednotlivých krajích.

V další části uvádíme statisticky významné souvislosti, zjištěné mezi kouřením a ostatními sociodemografickými znaky. Připomínáme, že u těchto znaků nebyla zabezpečena reprezentativnost, proto je identifikované souvislosti nutné interpretovat pouze jako tendence.

Z hlediska rodinného stavu byl v roce 2009 identifikován vyšší podíl kuřáků mezi svobodnými a rozvedenými. S tímto zjištěním koresponduje i skutečnost, že mezi lidmi žijícími v manželství je méně kuřáků. Tyto statisticky významné vazby byly identifikovány i v minulých letech.

V případě vazby kouření na stupeň dosaženého vzdělání platí i v roce 2009 dlouhodobý trend, zjištěný v letech 2000 – 2008 a spočívající v tom, že vyšší podíl pravidelných kuřáků (ti, kteří kouří nejméně 1 cigaretu denně) je mezi respondenty, kteří uvedli, že jsou vyučeni, zatímco u respondentů s maturitou a VŠ vzděláním bylo pravidelných kuřáků méně. Tomu odpovídá i skutečnost, že nejvíce kuřáků je

v dělnických a řemeslnických profesích. Chí kvadrát charakteristika testu nezávislosti (X^2) má v případě vzdělání hodnotu 36,811 při 12 stupních volnosti.

Velikost místa bydliště ani výše čistého měsíčního příjmu s kouřením nekoreluje.

V letech 2008 a 2009 bylo v rámci výzkumu kouření rovněž zjišťováno, zda je v populaci České republiky rozšířeno kouření jiných tabákových výrobků než cigaret. Otázka byla položena jako uzavřená a její znění bylo následující: *„Kouříte v současnosti jiné tabákové výrobky než cigarety (např. tabák v klasické nebo vodní dýmce, doutníky apod.).“* Respondenti měli možnost vybrat si jednu z následujících alternativ odpovědí: *„1) ano, denně; 2) ano, občas; 3) ne“.*

Z analýzy odpovědí na tuto otázku vyplývá, že jiné tabákové výrobky než cigarety kouřilo v roce 2009 denně cca 1 % občanů ve věku 15 – 64 let. Dalších 13,9 % uvádí, že jiné tabákové výrobky kouří občas, zbývajících 85,3 % tak nečiní nikdy. Jednoznačně platí, že jiné tabákové výrobky kouří častěji muži než ženy. Chí kvadrát charakteristika testu nezávislosti (X^2) má v případě pohlaví hodnotu 12,062 při 2 stupních volnosti. Podobná souvislost byla zjištěna i v roce 2008. Stav se ve srovnání s rokem 2008 v této oblasti výrazněji nezměnil.

Graf č. 6 - Kouření jiných tabákových výrobků

N = 1495 (2008); N = 1486 (2009)

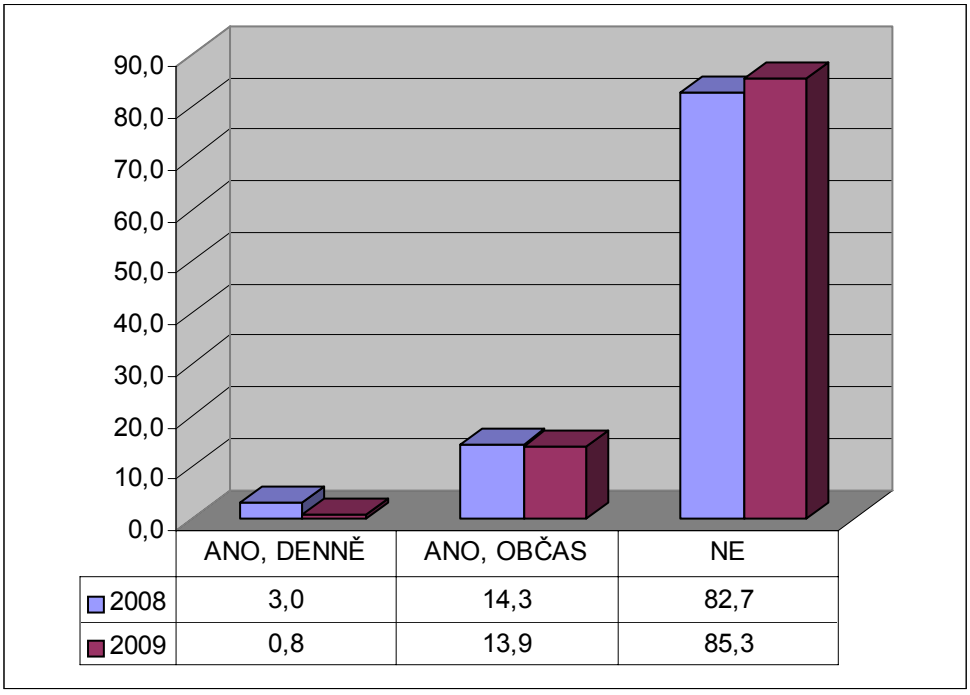

	ANO, DENNĚ	ANO, OBČAS	NE
2008	3,0	14,3	82,7
2009	0,8	13,9	85,3

Kouření jiných tabákových výrobků než cigaret statisticky významně souvisí rovněž s věkem. Bylo zjištěno, že nejmladší věková skupina 15 – 24 let významně častěji uvádí, že jiné tabákové výrobky kouří občas. Tuto skutečnost rovněž častěji uvádějí svobodní a bezdětní občané, respondenti se základním vzděláním, z hlediska profese pak studenti. Jedná se zřejmě o nepravidelné kouření vodní dýmky, které je nejvíce rozšířeno právě mezi nejmladší generací (viz kapitola č. 2).

1. 2. Počátky kouření

Pro pochopení vzniku závislosti na nikotinu a její prevenci je velmi důležité zjistit, v jakém věku současní i bývalí kuřáci začínali s kouřením. Tato skutečnost byla zjišťována otázkou ve znění *"V kolika letech jste začínal(a) s kouřením?".*

Graf č. 7 - V kolika letech začínali s kouřením? (%)

N = 587 (2009)

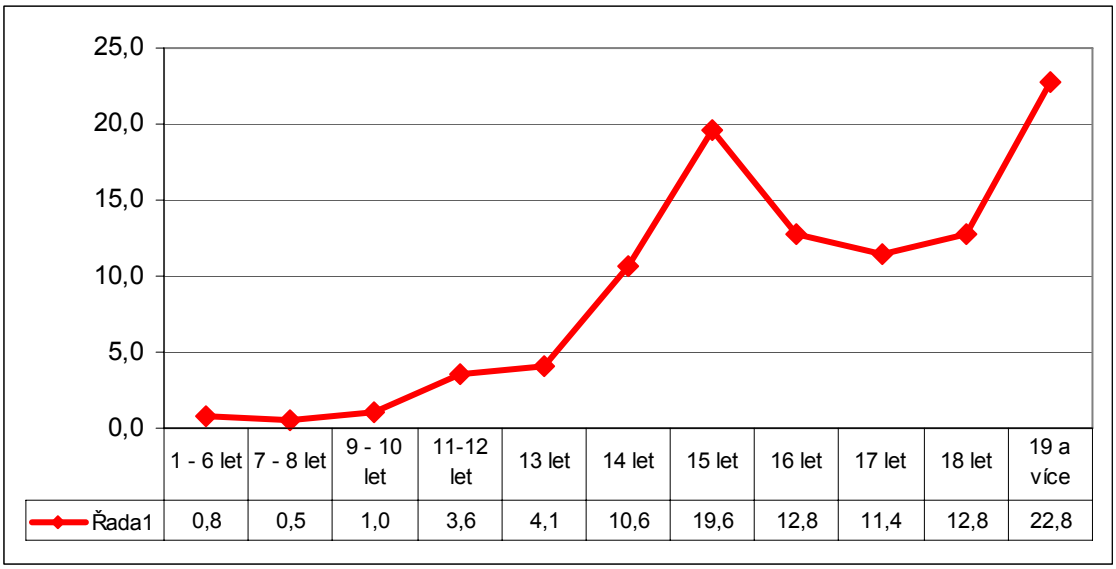

	1 - 6 let	7 - 8 let	9 - 10 let	11-12 let	13 let	14 let	15 let	16 let	17 let	18 let	19 a více
Řada1	0,8	0,5	1,0	3,6	4,1	10,6	19,6	12,8	11,4	12,8	22,8

Analýza odpovědí na výše uvedenou otázku dlouhodobě signalizuje skutečnost, že kritickým obdobím pro začátky kouření je věk od 14 - 15 let. Do tohoto věku spadají ve většině případů počátky kouření a těžiště preventivního působení by proto mělo být situováno do období před 14. rokem věku, t.j. na 2. stupeň základní školy. Jde o preventivní působení ještě před vznikem návyku na nikotin, neboť je lepší návyku nepodlehnout, než se ho obtížně zbavovat.

Muži uvádějí častěji, že začínali s kouřením do 15 let, ženy zase více uvádějí pozdější začátky (15 a více let). Pro obě pohlaví však platí, že rozhodující pro začátek kouření je věk 15 let. Výsledky signalizují, že se počátky kouření posouvají do nižšího věku. Ukazuje to skutečnost, že starší generace uvádějí častěji počátky kouření po 19. roce věku. Uvedené závěry jsou identifikovány dlouhodobě.

Z analýzy věkové podmíněnosti počátků kouření vyplývá, že více než 3/4 současných kuřáků začalo s kouřením do 18 let věku (včetně), t.j. nejčastěji v období docházky na základní event. střední školu či učiliště (netýká se těch, kteří mají základní vzdělání). Zbývající uvádějí, že s kouřením začali po 19. roce věku. **Výsledky posledních let však naznačují posun počátků kouření do mladšího věku (13 - 14 let).**

Graf č. 8 - Vývoj počátků kouření (v %)

N = 579 (1997); N = 494 (1999); N = 596 (2000); N = 534 (2001); N = 477 (2002);

N = 681 (2003); N = 613 (2004); N = 611 (2005); N = 663 (2006); N = 577 (2007);

N = 581 (2008); N = 587 (2009);

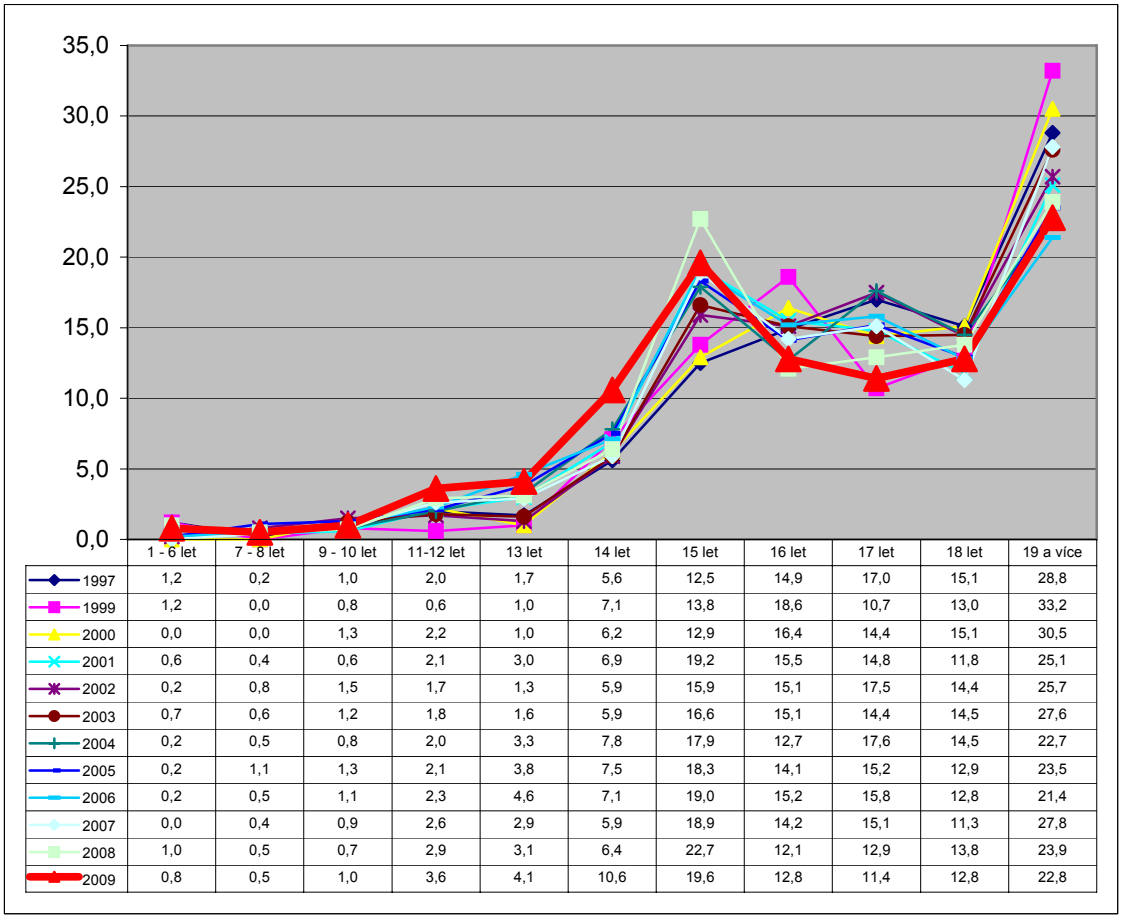

	1 - 6 let	7 - 8 let	9 - 10 let	11-12 let	13 let	14 let	15 let	16 let	17 let	18 let	19 a více
1997	1,2	0,2	1,0	2,0	1,7	5,6	12,5	14,9	17,0	15,1	28,8
1999	1,2	0,0	0,8	0,6	1,0	7,1	13,8	18,6	10,7	13,0	33,2
2000	0,0	0,0	1,3	2,2	1,0	6,2	12,9	16,4	14,4	15,1	30,5
2001	0,6	0,4	0,6	2,1	3,0	6,9	19,2	15,5	14,8	11,8	25,1
2002	0,2	0,8	1,5	1,7	1,3	5,9	15,9	15,1	17,5	14,4	25,7
2003	0,7	0,6	1,2	1,8	1,6	5,9	16,6	15,1	14,4	14,5	27,6
2004	0,2	0,5	0,8	2,0	3,3	7,8	17,9	12,7	17,6	14,5	22,7
2005	0,2	1,1	1,3	2,1	3,8	7,5	18,3	14,1	15,2	12,9	23,5
2006	0,2	0,5	1,1	2,3	4,6	7,1	19,0	15,2	15,8	12,8	21,4
2007	0,0	0,4	0,9	2,6	2,9	5,9	18,9	14,2	15,1	11,3	27,8
2008	1,0	0,5	0,7	2,9	3,1	6,4	22,7	12,1	12,9	13,8	23,9
2009	0,8	0,5	1,0	3,6	4,1	10,6	19,6	12,8	11,4	12,8	22,8

Dlouhodobě se ukazuje, že stále více kuřáků uvádí, že začali kouřit v 15 letech. Zatímco v roce 1997 uvádělo 12,5 % respondentů, že začínali kouřit v 15 letech, v roce 2008 tuto skutečnost již uvádí 19,6%. Podíl těch, kteří uvádějí, že začali kouřit v 15 letech a dříve, se postupně zvyšuje po celé sledované období.

Graf č. 9 - Vývoj podílu kuřáků, kteří začínali kouřit v 15 letech (v %)

N = 579 (1997); N = 494 (1999); N = 596 (2000); N = 534 (2001); N = 477 (2002); N = 681 (2003); N = 613 (2004); N = 611 (2005); N = 663 (2006); N = 577 (2007); N = 581 (2008); N = 586 (2009);

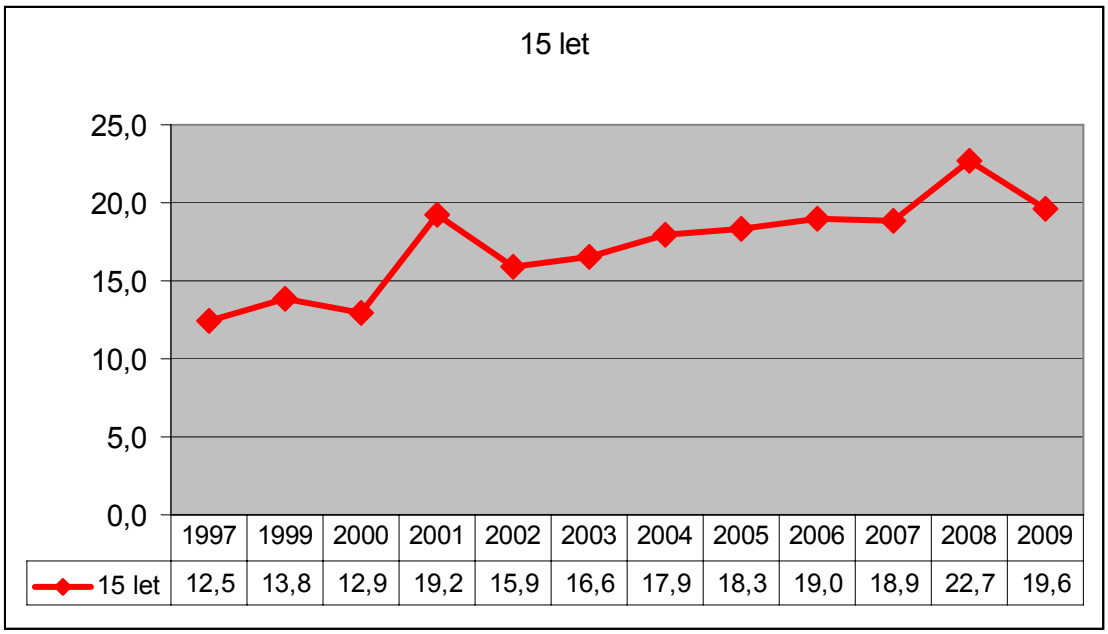

	1997	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
15 let	12,5	13,8	12,9	19,2	15,9	16,6	17,9	18,3	19,0	18,9	22,7	19,6

Lze tedy konstatovat, že současná mladá generace začíná kouřit dříve a začátky kouření se posunují směrem k nižšímu věku. Tuto skutečnost dobře ilustruje graf, znázorňující růst podílu kuřáků, kteří začínali s kouřením v 15 letech.

1. 3. Charakteristiky kuřáků

Mezi základní charakteristiky kuřáků, které byly v rámci výzkumu sledovány, patří délka kouření, množství vykouřených cigaret a čas, který uplyne mezi probuzením a zapálením si první cigarety. Tyto ukazatele nepřímo vypovídají o charakteru a intenzitě závislosti na nikotinu. Délka kuřáckého návyku byla zjišťována prostřednictvím otázky: *„Kolik let jste celkem kouřil(a)? Nepočítejte prosím dobu, kdy jste nekouřil(a). Tento údaj nás zajímá, i když jste bývalý kuřák a dnes již nekouříte“.* V roce 2004 nebyla tato skutečnost zjišťována.

Graf č. 10 - Délka kouření v počtu let (v %)

N = 571 (1997); N = 497 (1999); N = 586 (2000); N = 513 (2001); N = 469 (2002); N = 645 (2003); N = 596 (2005); N = 650 (2006); N = 572(2007); N = 575 (2008); N = 579 (2009);

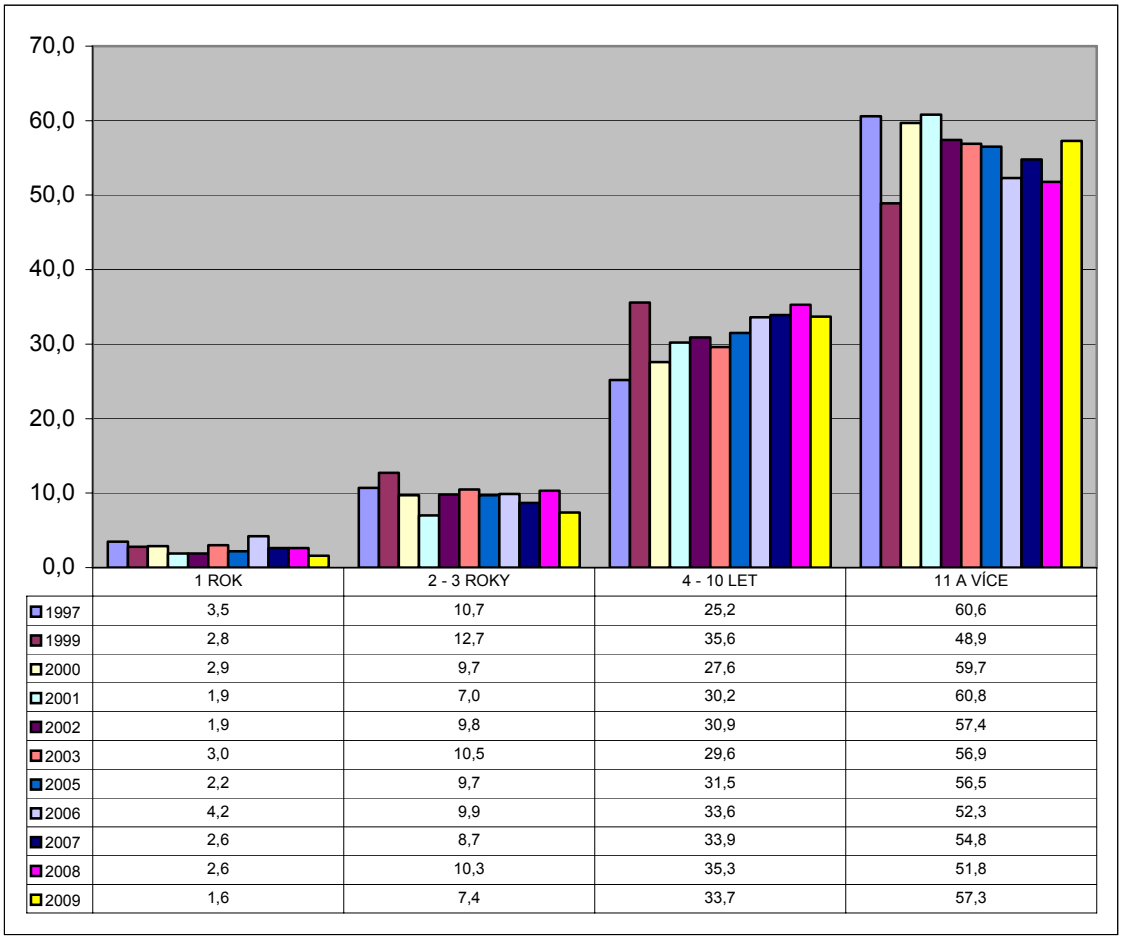

	1 ROK	2 - 3 ROKY	4 - 10 LET	11 A VÍCE
1997	3,5	10,7	25,2	60,6
1999	2,8	12,7	35,6	48,9
2000	2,9	9,7	27,6	59,7
2001	1,9	7,0	30,2	60,8
2002	1,9	9,8	30,9	57,4
2003	3,0	10,5	29,6	56,9
2005	2,2	9,7	31,5	56,5
2006	4,2	9,9	33,6	52,3
2007	2,6	8,7	33,9	54,8
2008	2,6	10,3	35,3	51,8
2009	1,6	7,4	33,7	57,3

Z hlediska délky kouření nedochází v porovnání s minulými roky k významnějšímu posunu. Největší část kuřácké populace stále uvádí, že kouří 11 a více let, druhá nejpočetnější skupina kouří nebo kouřila od 4 do 10 let. Tato skutečnost je pochopitelně dána strukturou výběrového souboru a věkovým rozmezím, ve kterém je tento soubor konstruován. Z hlediska dlouhodobého porovnání však zatím nelze jednoznačně prokázat, že by docházelo ke zmenšování podílu těch, kteří kouří 11 a více let ve prospěch těch, kteří kouří kratší dobu. Znamená to, že zatím nedochází ke snižování počtu let, po které kuřák kouří. Pokud tedy kuřák svému návyku propadne, pak je to zpravidla na dlouhou dobu. Tím se zvyšuje riziko onemocnění chorobami, vznikajícími v důsledku kouření.

Jiným důležitým indikátorem závislosti populace kuřáků na nikotinu je **množství vykouřených cigaret za jeden den**. Tento údaj byl sledován v letech 1997 - 2002. Vzhledem k potřebě detailnější analýzy tohoto problému bylo v letech 2003 - 2004 přistoupeno ke změně metodiky a den byl rozdělen na dopoledne, odpoledne a večer. V těchto částech dne bylo zjišťováno množství vykouřených cigaret. Z tohoto důvodu

nejsou v následujícím grafu za tyto roky údaje uvedeny. V roce 2005 se řešitelé vrátili opět k původní metodice, zjišťující celkový počet vykouřených cigaret za jeden den.

Graf č. 11 - Množství vykouřených cigaret za jeden den (v %)

N = 356 (1997); N = 277 (1999); N = 371 (2000); N = 320 (2001); N = 290 (2002);

N = 362 (2005); N = 380 (2006); N = 363 (2007); N = 366 (2008); N = 391 (2009);

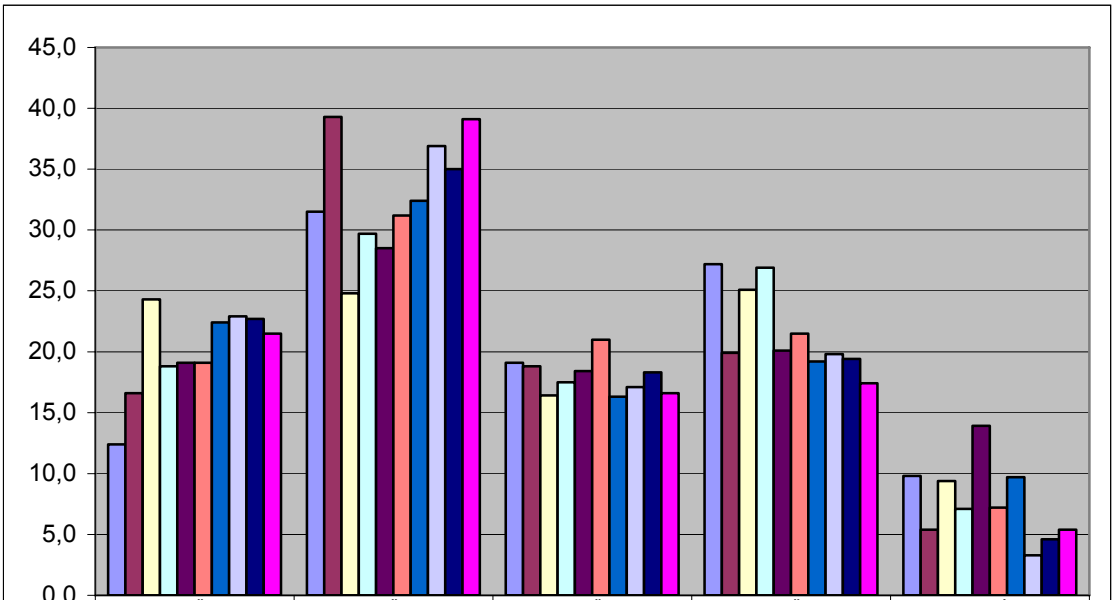

	1 AŽ 5	6 AŽ 10	11 AŽ 15	16 AŽ 20	21 A VÍCE
1997	12,4	31,5	19,1	27,2	9,8
1999	16,6	39,3	18,8	19,9	5,4
2000	24,3	24,8	16,4	25,1	9,4
2001	18,8	29,7	17,5	26,9	7,1
2002	19,1	28,5	18,4	20,1	13,9
2005	19,1	31,2	21,0	21,5	7,2
2006	22,4	32,4	16,3	19,2	9,7
2007	22,9	36,9	17,1	19,8	3,3
2008	22,7	35,0	18,3	19,4	4,6
2009	21,5	39,1	16,6	17,4	5,4

Z uvedené analýzy vyplývá, že **nejvíce kuřáků (téměř 2/5) vykouří v průběhu dne 6 až 10 cigaret.** Podíl kuřáků, kouřících 1 až 5 cigaret denně se v posledních letech pohybuje okolo 1/5. **Porovnání s uplynulými roky signalizuje pokles podílu těch kuřáků, kteří vykouří větší množství cigaret v průběhu dne (16 a více) a růst podílu těch, kteří vykouří denně 6 – 10 cigaret.** Zda se jedná o dlouhodobý trend nebo náhodnou odchylku ukáže až výzkum v následujících letech.

Statisticky významné jsou rozdíly v počtu vykouřených cigaret denně mezi muži a ženami. Dlouhodobě platí, že muži významně více kouří větší množství cigaret denně (16 a více), zatímco ženy častěji uvádějí menší množství (do10 cigaret denně). Kuřáci z nejmladší věkové skupiny (15 - 24 let) vykouří za den méně cigaret než ostatní. Jde zejména o studenty, kteří nemají vlastní příjem.

K uvedeným údajům je potřebné přistupovat obezřetně. Kuřáci, vědomi si nežádoucích důsledků své závislosti i jejího společensky negativního hodnocení, mají tendenci situaci "vylepšovat" ve svůj vlastní prospěch. V tomto případě to může znamenat, že uvádějí

nižší počty vykouřených cigaret. Proto je potřebné při interpretaci jejich odpovědí k této skutečnosti přihlížet a uvedená čísla považovat spíše za minimální.

Od roku 2006 byla otázka, zjišťující počet vykouřených cigaret rozšířena o ty, kteří nekouří denně. U nich bylo zjišťováno množství cigaret vykouřených za týden. Tuto odpověď zvolilo v roce 2009 celkem 42 respondentů. Z nich více než 1/3 (35,7%) uvedla, že za týden vykouří 1 – 5 cigaret a stejná část (35,7%) vykouří 21 a více cigaret týdně.

Jiným indikátorem míry závislosti na nikotinu je **doba, která uplyne mezi probuzením a zapálením si první cigarety.** Jinými slovy jde o to, jak dlouho vydrží kuřák po probuzení abstinovat, nebo viděno z jiného úhlu, jak silná je jeho závislost, která ho nutí co nejdříve vpravit do organismu potřebnou dávku nikotinu. Tato skutečnost byla zjišťována prostřednictvím uzavřené otázky následujícího znění: *„Jak brzy po probuzení si zapálíte první cigaretu?“.*

Graf č. 12 - Jak dlouho po probuzení si zapálí první cigaretu ? (v %)

N = 401 (1997); N = 326 (1999); N = 409 (2000); N = 358 (2001); N = 316 (2002);

N = 472 (2003); N = 422 (2004); N = 409 (2005); N = 445 (2006); N = 405 (2007);

N = 407 (2008); N = 433 (2009);

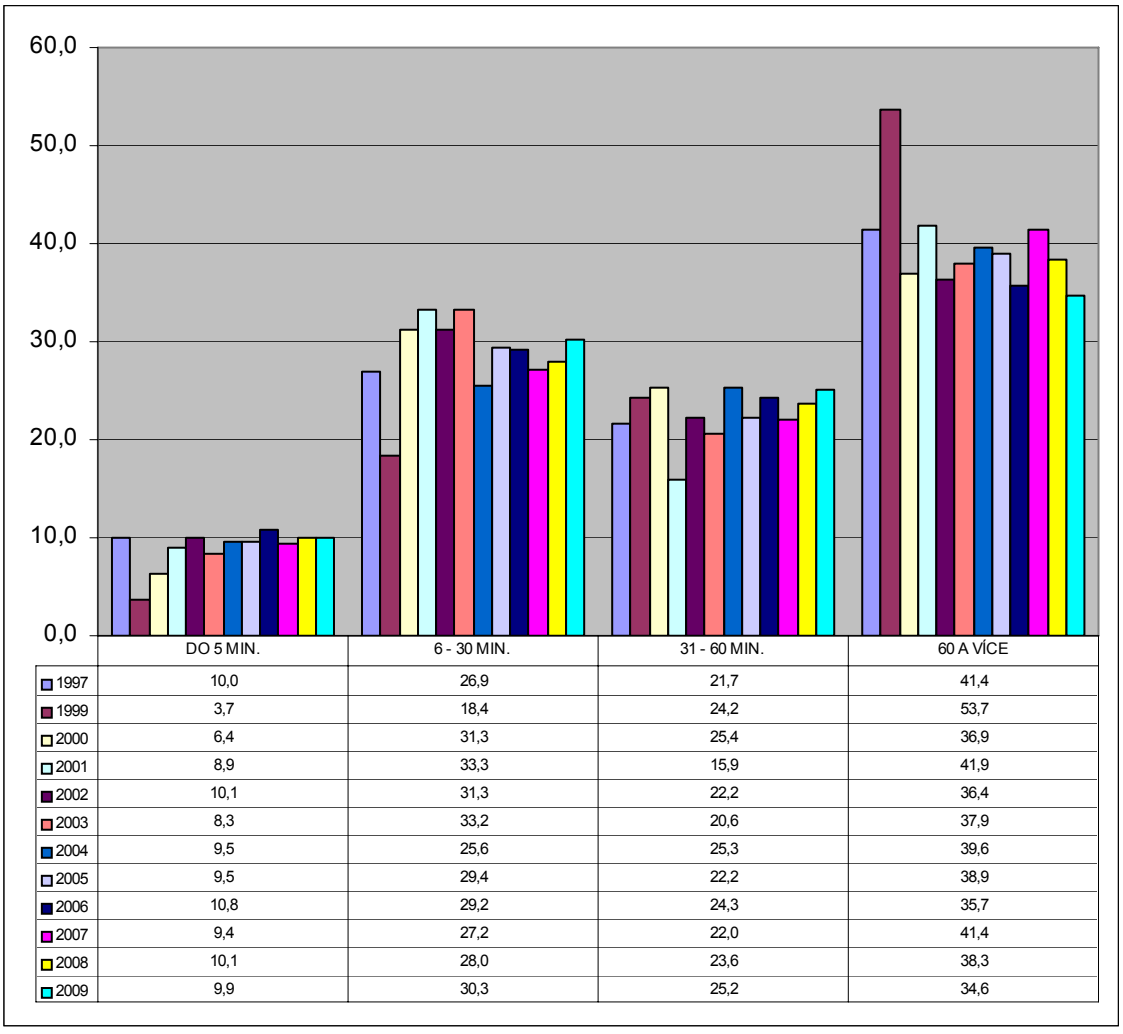

	DO 5 MIN.	6 - 30 MIN.	31 - 60 MIN.	60 A VÍCE
1997	10,0	26,9	21,7	41,4
1999	3,7	18,4	24,2	53,7
2000	6,4	31,3	25,4	36,9
2001	8,9	33,3	15,9	41,9
2002	10,1	31,3	22,2	36,4
2003	8,3	33,2	20,6	37,9
2004	9,5	25,6	25,3	39,6
2005	9,5	29,4	22,2	38,9
2006	10,8	29,2	24,3	35,7
2007	9,4	27,2	22,0	41,4
2008	10,1	28,0	23,6	38,3
2009	9,9	30,3	25,2	34,6

Analýza získaných dat a jejich porovnání s výsledky zjištěnými v uplynulých letech ukazuje, že podíl nejsilnějších kuřáků, to je těch, kteří si první cigaretu zapálí do 5 minut po probuzení, se podstatněji nemění a pohybuje se okolo 10 %. Vysoký je rovněž podíl těch, kteří první cigaretu vykouří v rozmezí od 6 do 60 minut po probuzení, t.j. před odchodem do práce nebo do školy. Takto si počíná více než 1/2 kuřáků. Podíl těch, kteří si zapálí první cigaretu po probuzení po 60 minutách a déle se v posledních letech pohybuje v rozmezí 34 - 42 %.

Z analýzy odpovědí na tuto otázku v roce 2009 vyplývá, že téměř 2/3 (65,4%) kuřáků si zapálí první cigaretu do 1 hodiny po probuzení. V praxi to znamená, že kouří ještě před odchodem do zaměstnání (nebo do školy).

Celkem 40,2% kuřáků si první cigaretu zapálí do 30 minut po probuzení, to znamená, že cigareta je součástí jejich ranní "hygieny" a s velkou pravděpodobností i doprovodným jevem snídaně (pokud jim snídani nenahrazuje). Cca 10 % dotázaných kouří fakticky ihned po probuzení, to je do 5 minut. Jde v tomto případě o velmi silné kuřáky, jejichž první myšlenka po probuzení patří pravděpodobně cigaretě a kterým nevadí kouření na lačný žaludek.

Analýza provedená na základě druhých stupňů třídění signalizuje, že muži častěji kouří do 30 minut po probuzení, ženy až po 30 minutách. Chí kvadrát charakteristika testu nezávislosti (X^2) má v případě pohlaví hodnotu 10,146 při 3 stupních volnosti.

Dlouhodobě platí, že nejdříve po probuzení (do 30 minut) si nejčastěji zapálí ti, kteří uvedli, že mají základní vzdělání nebo že jsou vyučeni. Jiné statisticky významné souvislosti nebyly zjištěny.

Z uvedených skutečností dlouhodobě vyplývá, že mezi současnými kuřáky je okolo 3/5 těch, které lze označit za silné kuřáky. Tito lidé kouří již ráno před odchodem do zaměstnání (školy). Jde o projevy silného kuřáctví s výraznou závislostí na nikotinu. Uvnitř této skupiny je část extrémně silných kuřáků, kteří jsou na nikotinu velmi výrazně závislí. Jde asi o 10 % kuřácké populace, pro kterou je typické kouření na lačný žaludek ihned po probuzení. Tato část je "nejrizikovější mezi rizikovými" a je pro své okolí rovněž nejvíce nebezpečná.

1. 4. Snaha o zbavení se závislosti na nikotinu

V souvislosti se snahou o zbavení se závislosti na nikotinu byla kuřákům položena otázka, zda uvažují o tom, že by přestali kouřit. V tomto znění byla tato otázka položena poprvé v roce 2001.

Ukázalo se, že 46,0 % kuřáků vůbec neuvažuje o tom, že by přestalo kouřit, dalších 32,3% uvádí, že "někdy později". Zbývajících 21,7% se odvážilo stanovit konkrétní termín. Lze předpokládat, že tato skupina to myslí se zanecháním kouření nejvážněji.

Graf č. 13 - Kdy chce přestat kouřit ? (v %)

N = 433 (2009)

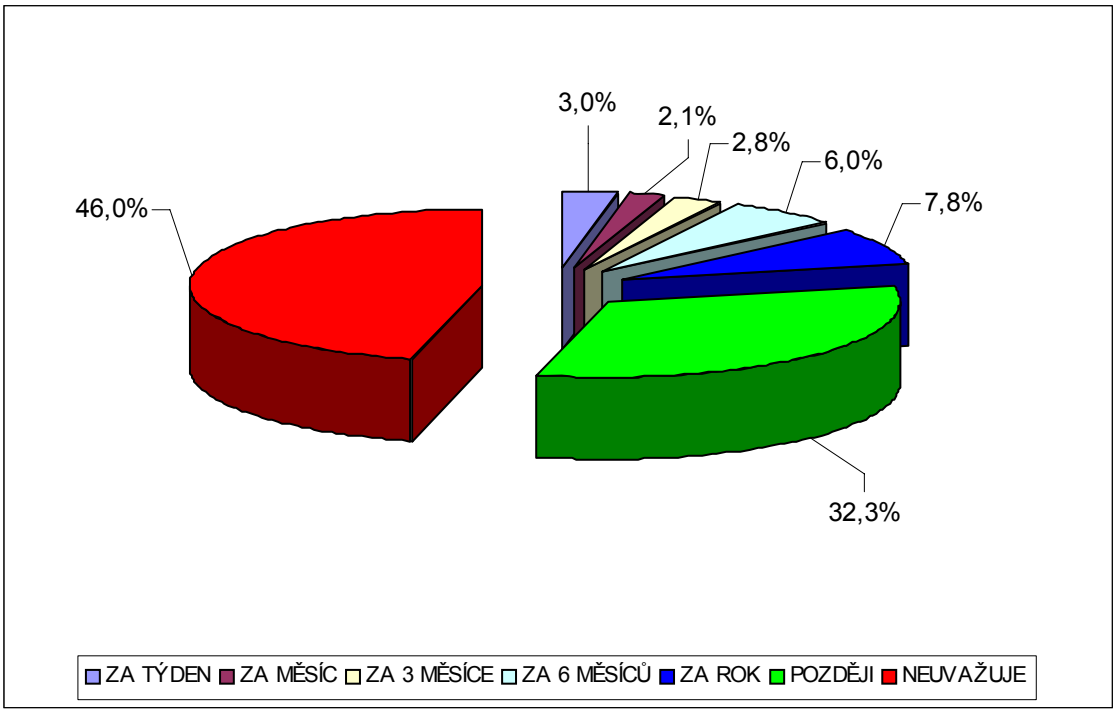

Z hlediska analýzy vývoje lze konstatovat, že se podíl těch kuřáků, kteří vůbec neuvažují o tom, že by přestali kouřit v posledních letech zvyšuje a v roce 2009 dosáhl maxima za období, kdy je tato problematika sledována. V porovnání s počátkem sledování v roce 2001 se podíl kuřáků, kteří neuvažují o tom, že by přestali kouřit, zvýšil o 2,6 %. Pokles byl patrný především v letech 2002 – 2004. Data z roku 2005 však znamenají obrat dosud příznivého vývoje a podíl těch, kteří neuvažují o tom, že přestanou kouřit se začal zvyšovat.

Graf č. 14 - Podíl kuřáků, kteří neuvažují o tom, že přestanou kouřit (v %)

N = 362 (2001); N = 315 (2002); N = 480 (2003); N = 419 (2004); N = 409 (2005); N = 444 (2006); N = 403(2007); N = 412 (2008); N = 433 (2009);

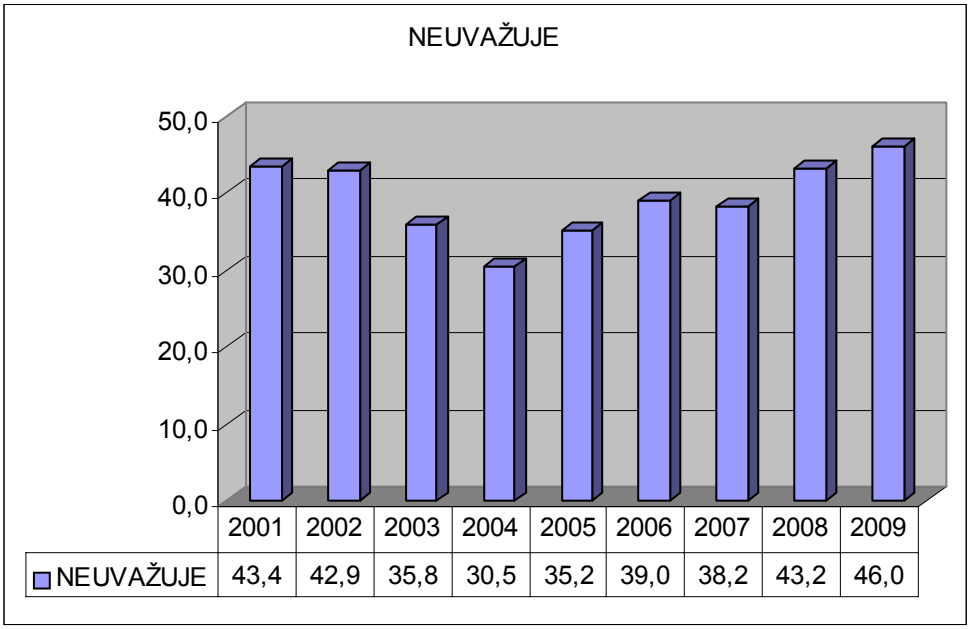

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
NEUVAŽUJE	43,4	42,9	35,8	30,5	35,2	39,0	38,2	43,2	46,0

Analýzy druhého stupně třídění dlouhodobě neukazují statisticky významné rozdíly v odpovědích na tuto otázku z hlediska sledovaných sociodemografických znaků. Zejména v případě věku to znamená, že nelze konstatovat, že některá z věkových skupin by chtěla zanechat kouření více než ostatní. Toto konstatování platí bohužel dlouhodobě i pro nejmladší věkovou skupinu 15 - 19 let.

V roce 1999 a 2000 byla otázka, týkající se zanechání kouření položena v jiném znění. Respondenti - kuřáci - byli dotázáni, zda uvažují o tom, že v příštích 6 měsících přestanou kouřit. Škála, použitá v letech 2001 - 2009 dovoluje provést přepočet, který následně umožní porovnání s výsledky předcházejících let.

V dlouhodobé perspektivě dochází v roce 2003 ke zlomu a podíl kuřáků, uvažujících o tom, že v průběhu příštích šesti měsíců skončí s kouřením se začal zvyšovat. Tento trend však v roce 2008 nepokračoval a v roce 2009 došlo k prudkému zhoršení, kdy podíl kuřáků, uvažujících o tom, že přestanou v příštích 6 měsících kouřit poklesl na historické minimum (13,9%).

Graf č. 15 - Chce přestat kouřit v následujících 6 měsících (v %)

N = 329 (1999); N = 409 (2000); N = 362 (2001); N = 315 (2002); N = 480 (2003); N = 419 (2004); N = 409 (2005); N = 444 (2006); N = 403 (2007); N = 412 (2008); N = 433 (2009);

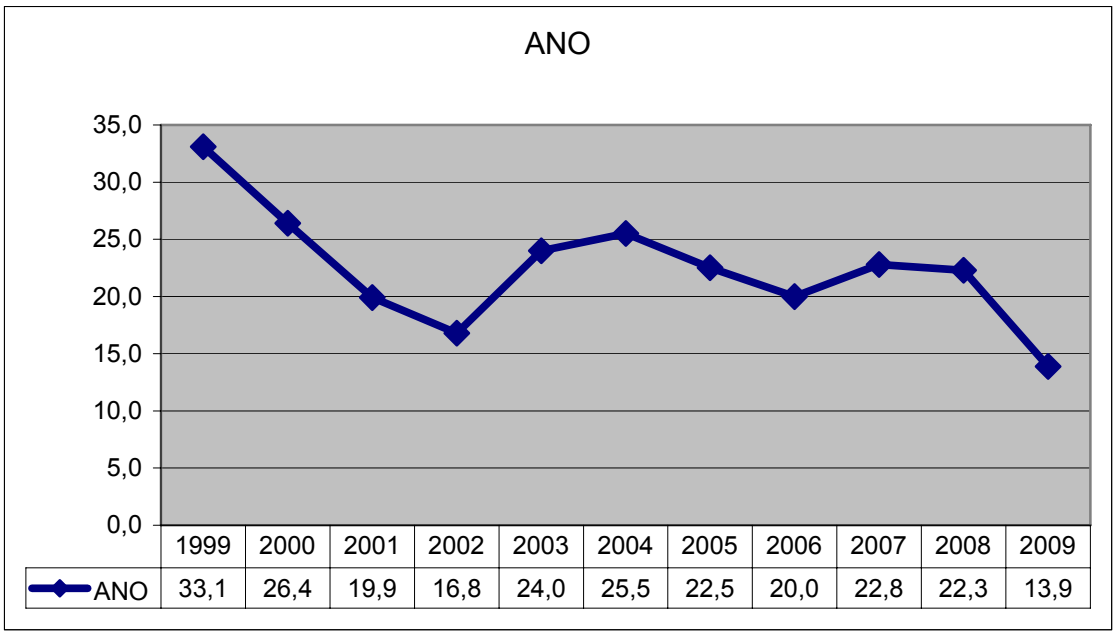

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ANO	33,1	26,4	19,9	16,8	24,0	25,5	22,5	20,0	22,8	22,3	13,9

Závěrem lze k problematice snahy o zanechání kouření konstatovat, že vývoj je v posledních letech nepříznivý a podíl kuřáků, kteří chtějí se svým návykem v příštích 6 měsících skoncovat v současné době činí 13,9%.

V souvislosti se snahami o zanechání kouření bylo rovněž zjišťováno, jakým způsobem byly tyto snahy naplňovány, přesněji řečeno, zda byla v této souvislosti využita odborná pomoc. Otázka byla formulována jako polootevřená. Její znění bylo následující: *„Pokud jste se už někdy pokoušel(a) přestat kouřit, využil(a) jste někdy odbornou pomoc?“* Respondent měl možnost vybrat jednu z následujících odpovědí: *„1) ne, zkoušel(a) jsem to sám (sama) podle svého, bez použití žvýkaček či náplastí s nikotinem; 2) ne, zkoušel(a) jsem to sám (sama) podle svého, s použitím žvýkaček či náplastí s nikotinem zakoupených v lékárně; 3) ne, ale něco jsem si o tom přečetl(a)a snažil(a) jsem se podle toho jednat; 4) ano, byl(a) jsem se poradit v poradně pro odvykání kouření; 5) ano, docházel(a) jsem do specializovaného zařízení pro léčbu závislosti na tabáku; 6) ano, využil(a) jsem alternativní metody odvykání kouření (např. akupunktura, hypnosa, bio-feedback) – uveďte jaké; 7) zatím jsem se nepokoušel(a) přestat kouřit.“*

Graf č. 16 – Jakým způsobem se pokoušel(a) přestat kouřit?

N = 587 (2009)

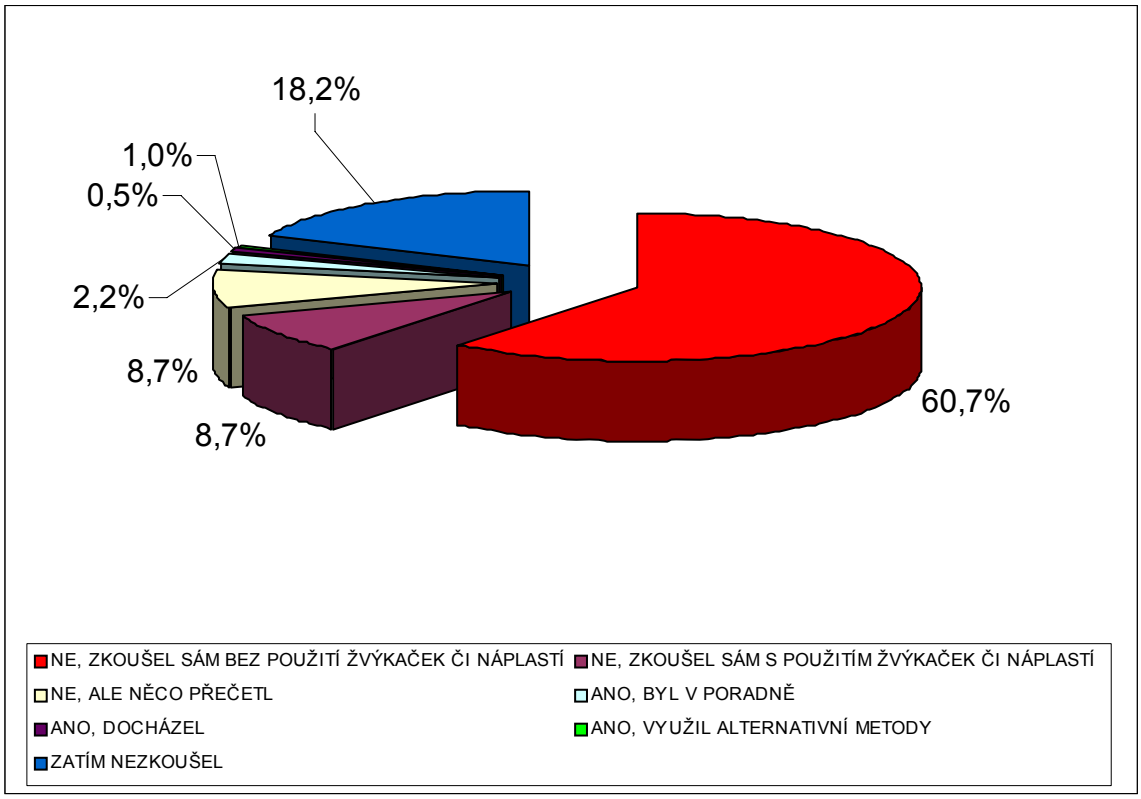

***Legenda** - **1**) ne, zkoušel(a) jsem to sám (sama) podle svého, bez použití žvýkaček či náplastí s nikotinem; **2**) ne, zkoušel(a) jsem to sám (sama) podle svého, s použitím žvýkaček či náplastí s nikotinem zakoupených v lékárně; **3**) ne, ale něco jsem si o tom přečetl(a) a snažil(a) jsem se podle toho jednat; **4**) ano, byl(a) jsem se poradit v poradně pro odvykání kouření; **5**) ano, docházel(a) jsem do specializovaného zařízení pro léčbu závislosti na tabáku; **6**) ano, využil(a) jsem alternativní metody odvykání kouření; **7**) zatím jsem se nepokoušel(a) přestat kouřit.*

Z analýzy odpovědí na tuto otázku zcela jednoznačně vyplývá, že většina kuřáků (60,7%) se pokouší své závislosti na tabáku zbavit sama bez použití žvýkaček či náplastí s nikotinem a bez jakékoliv odborné pomoci či snahy o poučení se o tomto problému např. v odborné literatuře. Jen 8,7% se pokouší zbavit své závislosti rovněž samo a bez poučení, avšak s využitím náplastí či žvýkaček s nikotinem zakoupených v lékárně, dalších 8,7% uvádí, že si předtím o tomto problému něco přečetlo. Zbývajících 3,7% kuřáků se byly poradit v odborné poradně nebo do specializovaného zařízení pro léčbu závislosti na tabáku docházely případně využily alternativní metody odvykání kouření. Těchto možností je tedy kuřáky využíváno v minimální míře.

Analýzy statisticky významných souvislostí nebylo možné vzhledem k nízkému počtu odpovědí 4), 5) a 6) aplikovat.

V roce 2008 a 2009 byla použita jemnější škála, umožňující zjistit, zda respondenti využívají pro zbavení se závislosti na nikotinu žvýkaček či náplastí s nikotinem. Proto bylo nutné pro potřebu srovnání s rokem 2007 sloučit první dva body škály do jednoho (viz následující graf). V roce 2009 byla do škály navíc doplněna další možnost – alternativní

metody odvykání kouření. Tato skutečnost nebyla v předcházejících letech sledována, vzhledem k její nízké četnosti však lze bez větších korekcí srovnání provést.

Graf č. 17 – Jakým způsobem se pokoušel(a) přestat kouřit? – srovnání s rokem 2007 a 2008

N = 570 (2007); N = 581 (2008); N = 589 (2009);

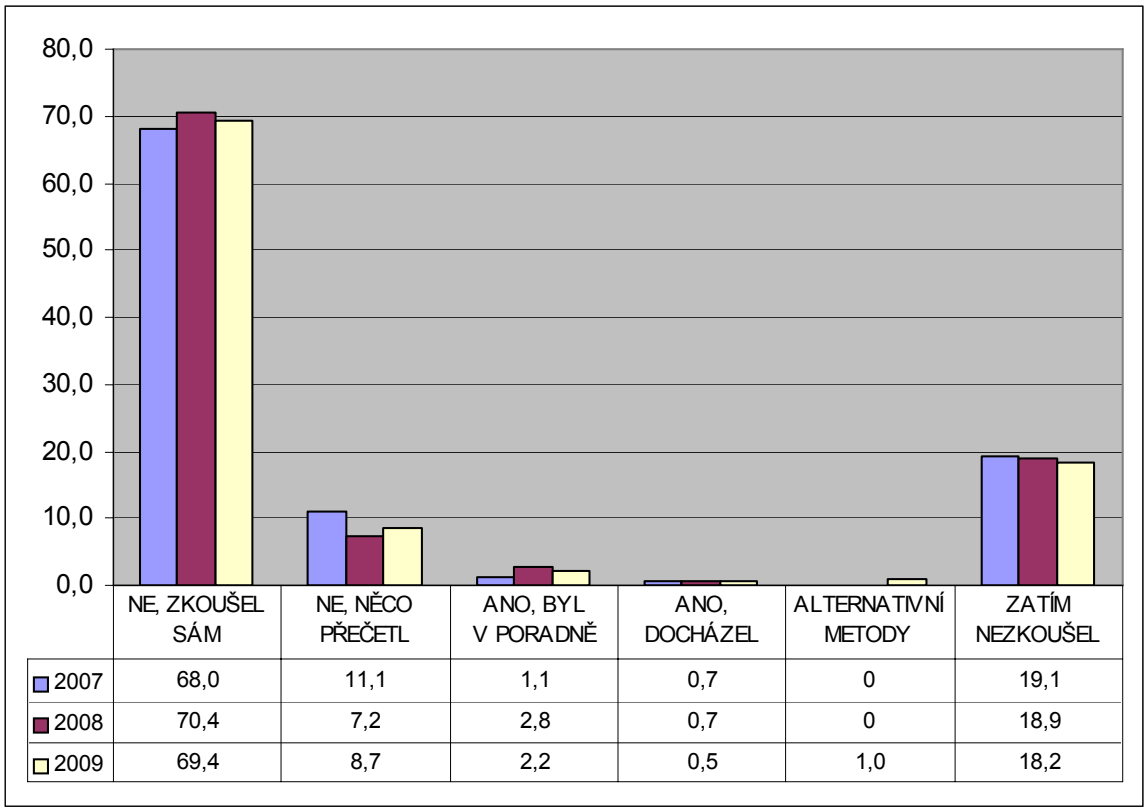

	NE, ZKOUŠEL SÁM	NE, NĚCO PŘEČETL	ANO, BYL V PORADNĚ	ANO, DOCHÁZEL	ALTERNATIVNÍ METODY	ZATÍM NEZKOUŠEL
2007	68,0	11,1	1,1	0,7	0	19,1
2008	70,4	7,2	2,8	0,7	0	18,9
2009	69,4	8,7	2,2	0,5	1,0	18,2

Lze konstatovat, že v porovnání s rokem 2007 a 2008 se stav v této oblasti významněji nezměnil. Podíl těch, kteří využívají pro odvykání kouření poraden zůstává nadále velmi nízký a platí, že pokud kuřáci chtějí přestat s kouřením, snaží se o to v naprosté většině případů sami, bez pomoci odborné literatury či poraden. Zastoupení alternativních metod odvykání kouření je rovněž minimální.

Charakteristickým rysem snahy zbavit se závislosti na nikotinu je existence období, ve kterých se kuřáci snaží nekouřit. I tato skutečnost může být jedním ze signálů toho, že se kuřák snaží s kouřením skoncovat. V rámci výzkumu bylo proto zjišťováno, zda kuřáci měli v průběhu posledního roku období, kdy nekouřili. Přesné znění uzavřené otázky bylo následující: *„Měl(a) jste během posledního roku období, kdy jste nekouřil(a)?“* Respondenti měli možnost vybrat jednu z následující škály odpovědí: *„1) ne, nepokoušel(a) jsem se přestat kouřit; 2) ano, jednou; 3) ano, vícekrát“.*

Graf č. 18 – Pokoušel se v posledním roce přestat kouřit ?

N = 414 (2008); N = 433 (2009);

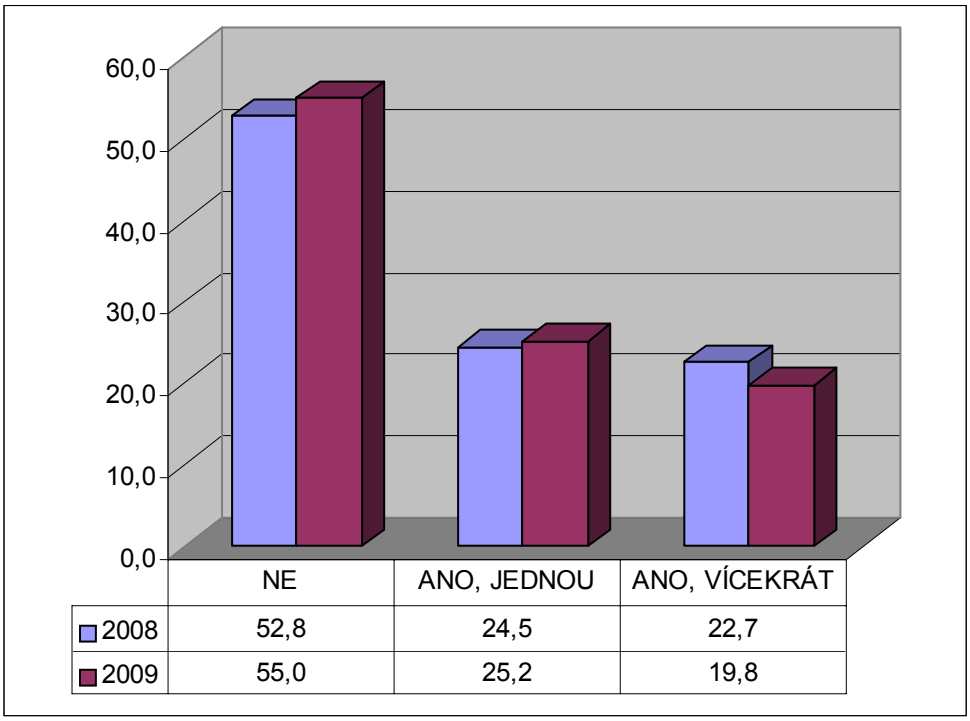

	NE	ANO, JEDNOU	ANO, VÍCEKRÁT
2008	52,8	24,5	22,7
2009	55,0	25,2	19,8

Více než polovina (55,0%) současných kuřáků se v posledním roce nepokusila přestat kouřit. Cca ¼ (25,2%) se o to pokusila jedenkrát, zbývajících 19,8% to zkoušelo vícekrát. V porovnání s rokem 2008, kdy byla tato otázka položena poprvé, se situace výrazněji nezměnila.

Analýzy realizované na základě druhého stupně třídění neidentifikovaly statisticky významné souvislosti mezi úsilím přestat kouřit a jednotlivými sociodemografickými znaky. Pouze z hlediska vztahu ke kouření byla zaznamenána větší snaha přestat kouřit u těch, kteří uvedli, že kouří méně než 1 cigaretu denně.

Ti občané, kteří uvedli, že v posledním roce měli období, kdy nekouřili (N = 274) byli dále dotázáni, jak dlouho toto období trvalo.

Graf č. 19 – Délka trvání období, ve kterém respondent nekouřil

N = 212 (2008); N = 274 (2009);

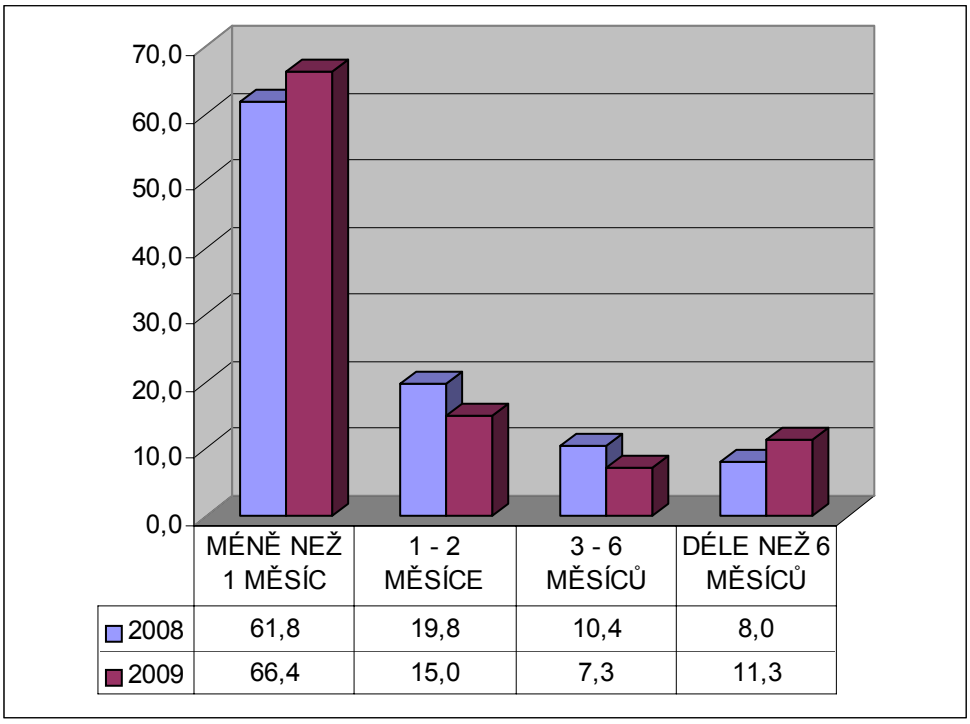

	MÉNĚ NEŽ 1 MĚSÍC	1 - 2 MĚSÍCE	3 - 6 MĚSÍCŮ	DÉLE NEŽ 6 MĚSÍCŮ
2008	61,8	19,8	10,4	8,0
2009	66,4	15,0	7,3	11,3

Cca 2/3 (66,4%) těch, kteří uvedli, že měli v posledním roce období, kdy nekouřili uvádějí, že toto období bylo kratší než 1 měsíc. Dalších 15,0 % vydrželo nekouřit 1 až 2 měsíce, zbývajících 18,6% bylo bez cigarety déle než 3 měsíce. V porovnání s rokem 2008 se mírně zvýšil podíl těch, kteří vydrželi nekouřit méně než 1 měsíc. Tento vývoj není příznivý, nelze však zatím konstatovat, že jde o dlouhodobý trend.

Lze tedy konstatovat, že necelá ½ kuřáků (45,0%) měla v posledním roce období, ve kterém nekouřila, z nich však u většiny trvalo toto období méně než 1 měsíc. Déle abstinovat nevydrželi.

1. 5. Pobyt v zakouřeném prostředí

Negativní vliv kouření se projevuje nejen prostřednictvím aktivního kouření cigaret či jinou formou vpravování nikotinu do lidského organismu. Neméně nebezpečné je rovněž tzv. pasivní kouření, projevující se především pobytem v zakouřeném prostředí - jinými slovy – sdílením společných, zpravidla uzavřených prostor s kouřícími osobami. Za velmi nežádoucí lze v této souvislosti považovat zejména skutečnost, že v takovém prostředí jsou v kuřáckých rodinách nuceny pobývat zejména děti.

V rámci výzkumu byla respondentům v letech 2000 - 2009 položena otázka, zda jsou nuceni pobývat v prostředí zakouřeném cigaretovým dýmem. Z tohoto hlediska se situace zatím výrazněji nemění k lepšímu. Přes mírnější výkyvy v průběhu sledovaných let je situace v podstatě totožná se situací popsanou na počátku sledování tohoto faktoru v roce 2000. Ani pozitivní, ani negativní trend nebyl tedy zaznamenán.

Graf č. 20 - Délka pobytu v zakouřeném prostředí (v %)

N = 1419 (2000); N = 1265 (2001); N = 1303 (2002); N = 1412 (2003); N = 1356 (2004); N = 1356 (2005); N = 1493 (2006); N = 1341 (2007); N = 1485 (2008); N = 1486 (2009);

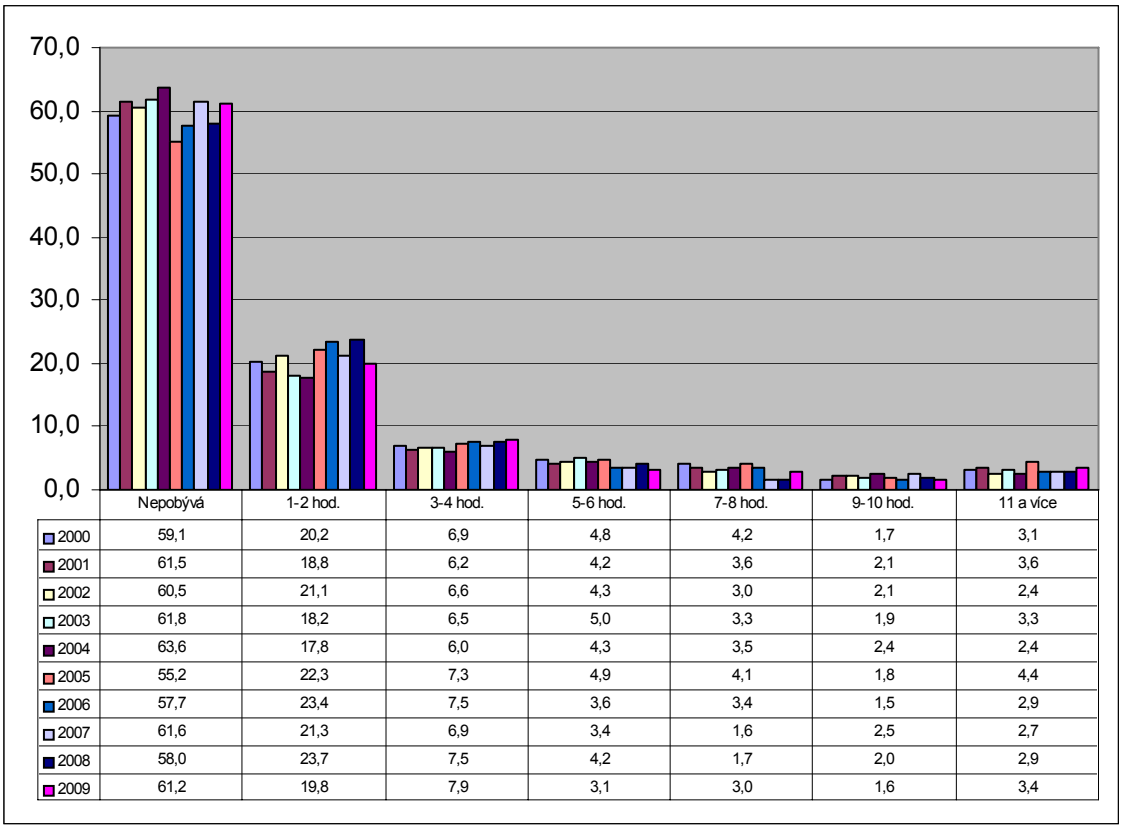

	Nepobývá	1-2 hod.	3-4 hod.	5-6 hod.	7-8 hod.	9-10 hod.	11 a více
2000	59,1	20,2	6,9	4,8	4,2	1,7	3,1
2001	61,5	18,8	6,2	4,2	3,6	2,1	3,6
2002	60,5	21,1	6,6	4,3	3,0	2,1	2,4
2003	61,8	18,2	6,5	5,0	3,3	1,9	3,3
2004	63,6	17,8	6,0	4,3	3,5	2,4	2,4
2005	55,2	22,3	7,3	4,9	4,1	1,8	4,4
2006	57,7	23,4	7,5	3,6	3,4	1,5	2,9
2007	61,6	21,3	6,9	3,4	1,6	2,5	2,7
2008	58,0	23,7	7,5	4,2	1,7	2,0	2,9
2009	61,2	19,8	7,9	3,1	3,0	1,6	3,4

V roce 2009 celkem 38,8 % dotázaných uvedlo, že v zakouřeném prostředí pobývá. Z těch, kteří jsou nuceni v prostředí zamořeném cigaretovým dýmem pobývat je největší část (30,8%) těch, kteří tak činí od 1 do 6 hodin denně. Porovnání výsledků roku 2000 - 2009 ukazuje, že se situace z hlediska pobytu v zakouřeném prostředí výrazněji nemění a podíl těch, kteří uvádějí, že v zakouřeném prostředí pobývají nemá tendenci klesat.

Analýzy 2. stupně třídění ve sledovaných letech ukázaly, že ženy častěji než muži uvádějí, že v zakouřeném prostředí nepobývají. Osoby z nejmladší věkové skupiny a svobodní žijící bez stálého partnera častěji než ostatní pobývají v zakouřeném prostředí kratší dobu (1 – 2 hod. resp. 3 – 4 hod.), ženatí (vdané) v zakouřeném prostředí častěji nepobývají. Z hlediska vzdělání více pobývají v zakouřeném prostředí vyučení. Tento vztah byl zjištěn i v minulých letech. Vývoj počtu osob, pobývajících v zakouřeném prostředí je patrný z následujícího spojitého grafu.

Graf č. 21 - Osoby pobývající v zakouřeném prostředí (v %)

N = 1419 (2000); N = 1265 (2001); N = 1303 (2002); N = 1412 (2003);

N = 1356 (2004); N = 1356 (2005); N = 1493 (2006); N = 1341(2007);

N = 1485 (2008); N = 1486 (2009);

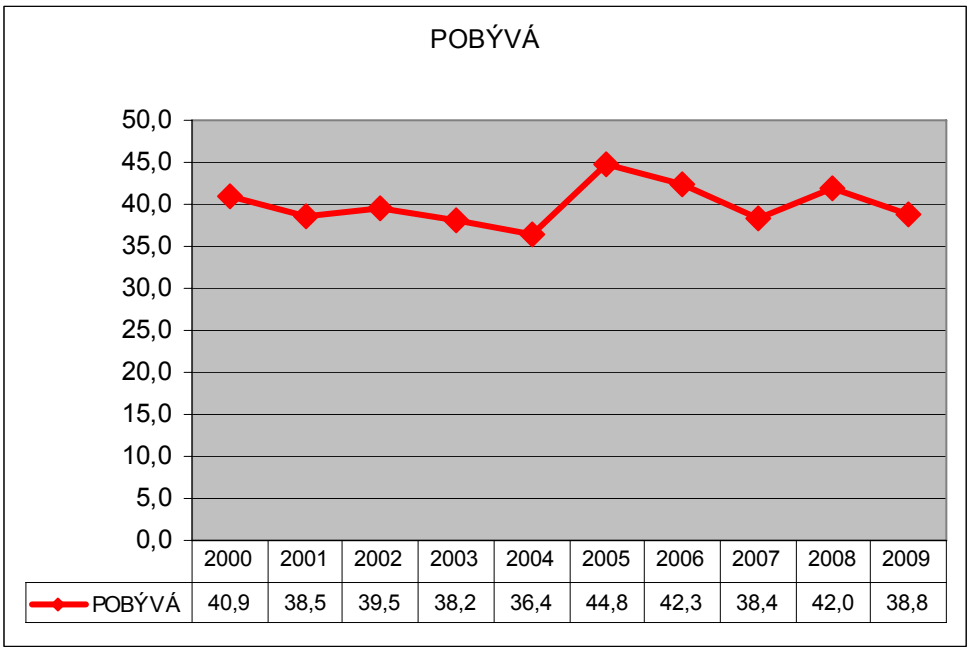

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
POBÝVÁ	40,9	38,5	39,5	38,2	36,4	44,8	42,3	38,4	42,0	38,8

Závěrem lze konstatovat, že podíl osob, nucených pobývat v zakouřeném prostředí se v průběhu let 2000 – 2009 výrazněji nemění. Zůstává tedy i nadále vysoký a opatření spočívající v omezování kouření v prostorách, kam mají i přístup nekuřáci zatím nepřinášejí žádoucí výsledky.

1. 6. Zdravotní obtíže kuřáků související s kouřením

Poslední ze sledovaných oblastí, týkající se charakteristik kuřáků, byla otázka zdravotních obtíží, které kuřáci v souvislosti s kouřením pociťují. Je však potřebné zdůraznit, že jde o subjektivně pociťované obtíže, o kterých se kuřáci domnívají, že s jejich kouřením souvisejí. Otázka, zjišťující tuto okolnost, byla položena v následujícím znění: *„Pociťujete v současnosti nějaké zdravotní obtíže, o nichž se domníváte, že by mohly souviset s kouřením ?“* Otázka byla formulována jako uzavřená s možností výběru jedné z následujících alternativ: *„1) ne, nemám žádné zdravotní obtíže; 2) ne, nemám zdravotní obtíže, které by mohly souviset s kouřením; 3) ano, ale není to nic závažného; 4) ano, trochu mě to znepokojuje; 5) nevím, neuvažoval(a) jsem o tom“.*

Graf č. 22 - Zdravotní obtíže kuřáků, související s kouřením

N = 450 (2008); N = 433 (2009);

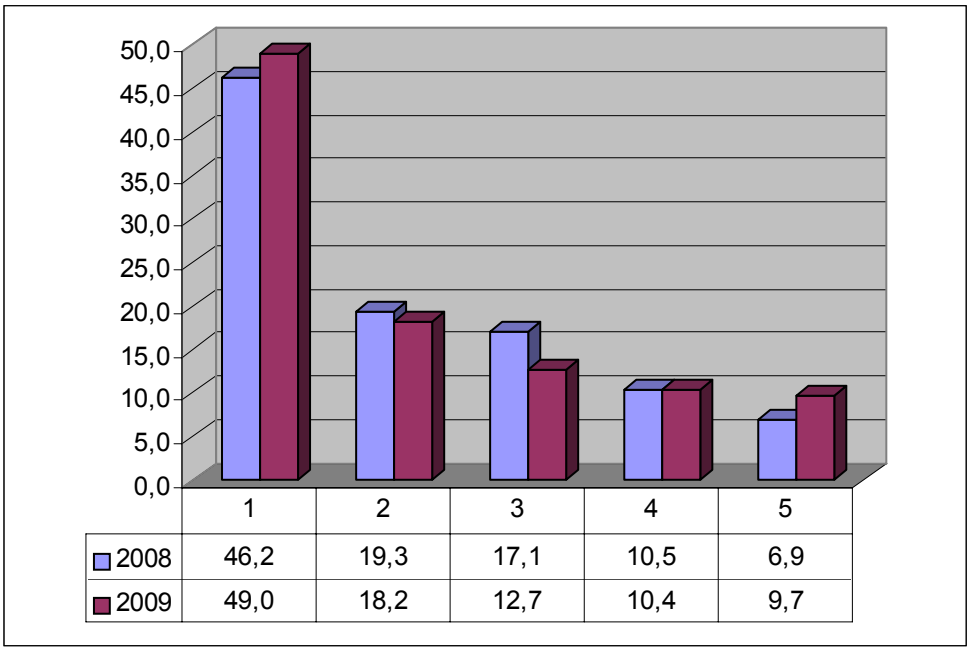

	1	2	3	4	5
2008	46,2	19,3	17,1	10,5	6,9
2009	49,0	18,2	12,7	10,4	9,7

*Legenda - **1**) ne, nemám žádné zdravotní obtíže; **2**) ne, nemám zdravotní obtíže, které by mohly souviset s kouřením; **3**) ano, ale není to nic závažného; **4**) ano, trochu mě to znepokojuje; **5**) nevím, neuvažoval(a) jsem o tom.*

Otázka byla položena v roce 2009 podruhé. Z analýzy odpovědí vyplynulo, že téměř ½ kuřáků (49,0%) uvádí, že nemá zdravotní obtíže. Necelá ¼ dotázaných kuřáků (23,1%) dává své zdravotní potíže do souvislosti s kouřením, více než 1/10 z nich (10,4%) zdravotní potíže znepokojují. V porovnání s rokem 2008 se stav výrazněji nezměnil.

Výskyt zdravotních obtíží pochopitelně souvisí s věkem. S rostoucím věkem se zdravotní obtíže objevují častěji, což je objektivní skutečnost. Nebylo však prokázáno, že by kuřáci s vyšších věkových skupin své zdravotní obtíže spojovali častěji s kouřením, než kuřáci v jiných věkových skupinách. Nebyla ani identifikována statisticky významná souvislost mezi zdravotními obtížemi, souvisejícími s kouřením a ostatními sledovanými sociodemografickými znaky. Podobné zjištění bylo konstatováno i v roce 2008.

Lze tedy konstatovat, že necelá ¼ kuřáků uvádí, že pociťuje v souvislosti s kouřením zdravotní obtíže, jen 1/10 z nich tyto obtíže znepokojují.

2. KOUŘENÍ VODNÍ DÝMKY

Následující část zprávy je zpracována na základě interpretace dat, získaných od celého výběrového souboru, tedy i od občanů nad 65 let (viz kapitola A 4).

V rámci reprezentativního sociologického výzkumu občanů bylo rovněž sledováno v souvislosti s kouřením cigaret i kouření vodní dýmky. Jde o relativně nový fenomén, který získal v České republice v posledních letech poměrně značnou oblibu zvláště mezi mládeží. Otázka, která tuto problematiku zkoumala, byla položena jako uzavřená v následujícím znění: *„Kouříte vodní dýmku?“* Vzhledem k tomu, že tato záležitost nebyla v České republice zatím důkladněji zkoumána, zvolili autoři výzkumu citlivější škálu možných odpovědí: *„1) nikdy jsem to nezkusil(a); 2) jednou jsem to zkusil(a); 3) občas; 4) jednou za týden; 5) vícekrát za týden; 6) denně.“*

Graf č. 23 - Kouření vodní dýmky (v %)

N = 1606 (2007); N = 1795 (2009);

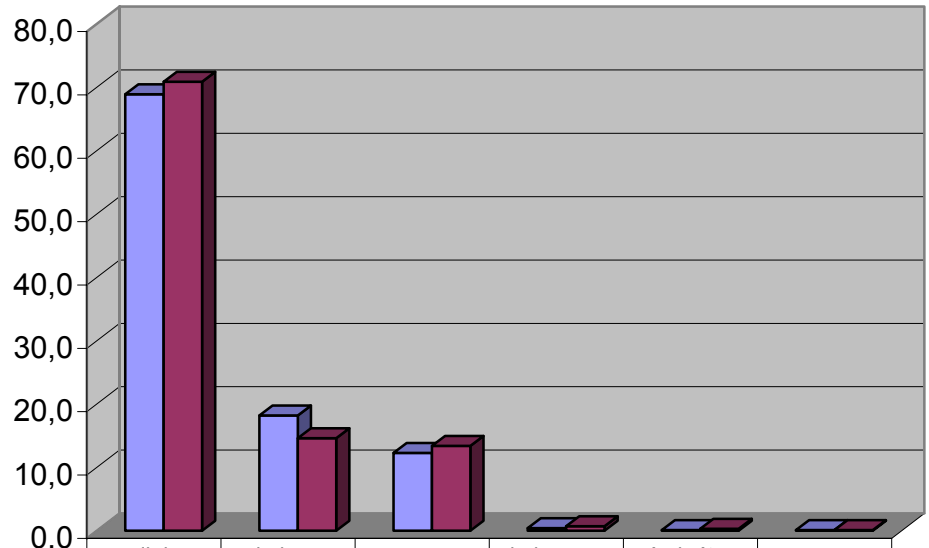

	nikdy nezkusil(a)	jednou zkusil(a)	občas	jednou za týden	vícekrát za týden	denně
2007	68,9	18,2	12,3	0,4	0,1	0,1
2009	70,9	14,6	13,4	0,7	0,3	0,1

Kouření vodní dýmky nikdy nevyzkoušelo 70,9% občanů České republiky. Ti nemají s tímto způsobem kouření žádnou zkušenost. Dalších 14,6% uvádí, že to zkusilo jedenkrát, 13,4 % zvolilo odpověď občas. Mezi pravidelné kuřáky vodní dýmky lze zařadit pouze cca 1 % populace – jde o ty respondenty, kteří uvedli, že vodní dýmku kouří 1x za týden a častěji. Lze tedy konstatovat, že populace České republiky dosud pravidelnému kouření vodní dýmky neholduje a tento způsob kouření má zatím spíše charakter experimentování. Situace v kouření vodní dýmky se v porovnání s rokem 2007 výrazněji nezměnila, nelze tedy konstatovat, že by počet kuřáků vodní dýmky rostl.

Testování statistické významnosti signalizuje větší zastoupení kuřáků vodní dýmky mezi muži – 32,4% z nich uvedlo, že někdy kouřilo vodní dýmku (u žen tomu bylo v 25,9% případů). Zcela jednoznačně však souvisí kouření vodní dýmky s věkem. Platí, že tento způsob kouření praktikují zejména nejmladší věkové skupiny, s přibývajícím věkem se kouření vodní dýmky vyskytuje méně. V následujícím grafu jsou uvedeni ti, kteří alespoň jedenkrát v životě kouřili vodní dýmku.

Graf č. 24 - Kouření vodní dýmky – dle věku (v %)

N = 1606 (2007); N = 1795 (2009);

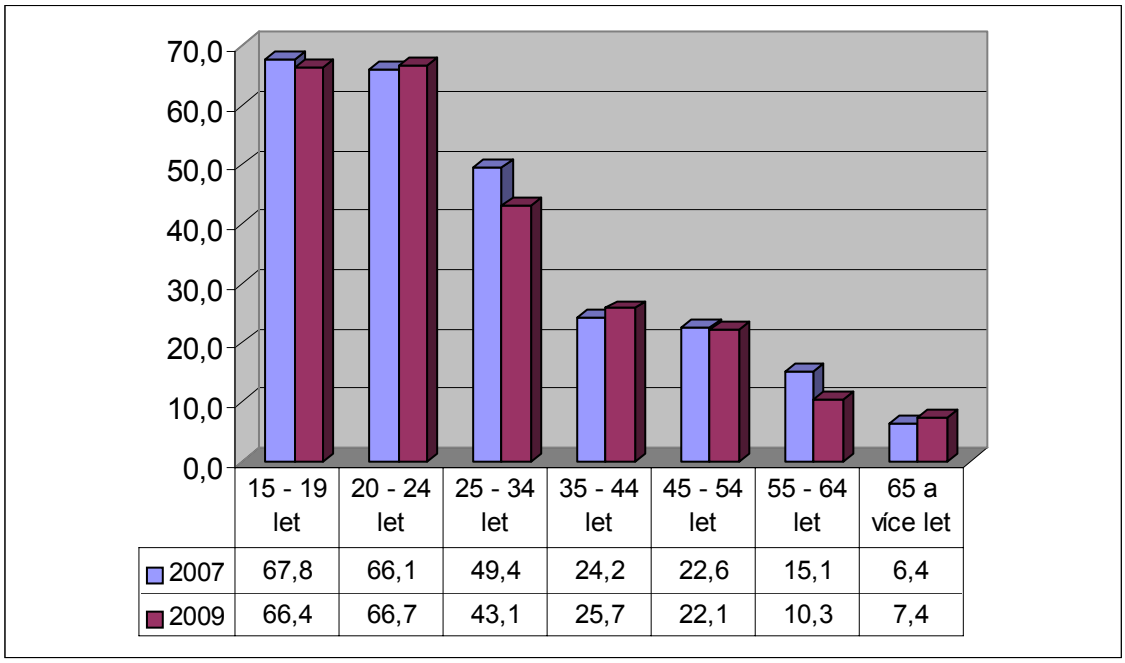

	15 - 19 let	20 - 24 let	25 - 34 let	35 - 44 let	45 - 54 let	55 - 64 let	65 a více let
2007	67,8	66,1	49,4	24,2	22,6	15,1	6,4
2009	66,4	66,7	43,1	25,7	22,1	10,3	7,4

Věk jako rozhodující faktor ovlivňující kouření vodní dýmky působí zprostředkovaně i prostřednictvím dalších znaků. Vodní dýmku více kouří svobodní a bezdětní jedinci, zpravidla studenti, z hlediska vzdělání pak zejména ti, kteří mají maturitu nebo VŠ. Podobně jako v případě kouření cigaret platí, že věřící občané kouří vodní dívku méně než ti, kteří uvádějí, že věřící nejsou. Jako statisticky významný byl rovněž testován vztah mezi kouřením vodní dýmky a kouřením cigaret. Jednoznačně platí, že kuřáci rovněž občas kouří vodní dýmku, experimentují však s ní i ti, kteří kdysi v životě kouřili (více než 100 cigaret v životě) a v současné době nekouří. Naopak nekuřáci, kteří nikdy v životě nekouřili, výrazně méně než ostatní experimentují s vodní dýmkou. Podobné závěry byly konstatovány i v roce 2007, situace v kouření vodní dýmky se v porovnání s tímto rokem výrazněji nezměnila.

V souvislosti s kouřením vodní dýmky bylo zjišťováno, jaká směs byla kouřena. Otázka byla formulována jako uzavřená a byla pochopitelně položena pouze těm, kteří uvedli, že někdy vodní dýmku kouřili. Její znění bylo následující: *„Když jste kouřil(a) vodní dýmku, byla to: 1) směs s tabákem; 2) pouze bylinná směs; 3) obojí“.*

Graf č. 25 - Kouření vodní dýmky – co kouřil(a)?

N = 448 (2007); N = 521 (2009);

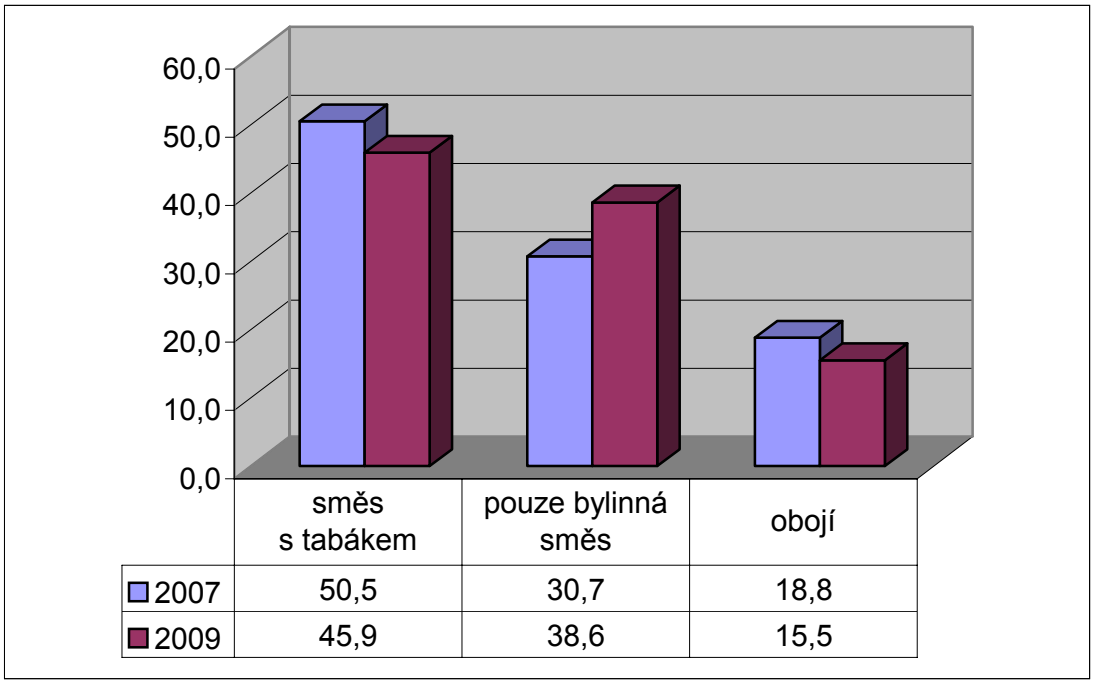

	směs s tabákem	pouze bylinná směs	obojí
2007	50,5	30,7	18,8
2009	45,9	38,6	15,5

Ti, kteří uvedli, že kouřili vodní dýmku, kouřili buď tabák (50,5%) nebo směs s tabákem (18,8%). Zbývajících 38,6% kouřilo pouze bylinnou směs. Ve většině případů tedy šlo v případě kouření vodní dýmky o inhalování nikotinu. V porovnání s rokem 2007 se zvýšil podíl těch, kteří kouřili pouze bylinnou směs.

3. STANOVISKO OBČANŮ ČR K ZÁKAZU KOUŘENÍ V RESTAURACÍCH

V této části zprávy jsou interpretována data, týkající se postojů občanů ČR k úplnému zákazu kouření v restauracích. Tato problematika je předmětem výzkumu od roku 2005, proto je možné analyzovat vývoj názorů v této oblasti pouze od tohoto roku. Znění otázky, zjišťující tuto skutečnost bylo následující: *„V souvislosti s kouřením vzbudil nejvíce pozornosti úplný zákaz kouření v restauracích, přijatých v některých evropských zemích. Vy osobně byste byl(a) pro zavedení takového zákazu v ČR ?“* Otázka byla položena jako uzavřená s následující standardní škálou odpovědí: *„rozhodně ano“, „spíše ano“, „nevím“, „spíše ne“, „rozhodně ne“.*

Více než 2/3 (67,0%) občanů České republiky rozhodně nebo spíše souhlasí s tím, aby byl v ČR zaveden úplný zákaz kouření v restauracích. Z nich rozhodně se za tento zákaz staví více než 2/5 (40,7%) dotázaných, spíše by tento zákaz podpořila cca 1/4 (24,8%) občanů. V porovnání s rokem 2008 se podíl zastánců zákazu kouření v restauracích mírně zvýšil.

Nesouhlas (úplný nebo částečný) s takovým zákazem vyjádřilo 21,1% dotázaných, zbývajících 11,9 % zatím nemá v řešení této otázky jasno. V této oblasti nedošlo k výraznějšímu posunu. Lze tedy konstatovat, že **občané České republiky většinou podporují zavedení úplného zákazu kouření v restauracích. Tato podpora je dlouhodobá a stabilní.**

Graf č. 26 - Stanovisko občanů k úplnému zákazu kouření v restauracích (v %)

N = 1612 (2005); N = 1788 (2006); N = 1606(2007); N = 1790 (2008); N = 1795 (2009);

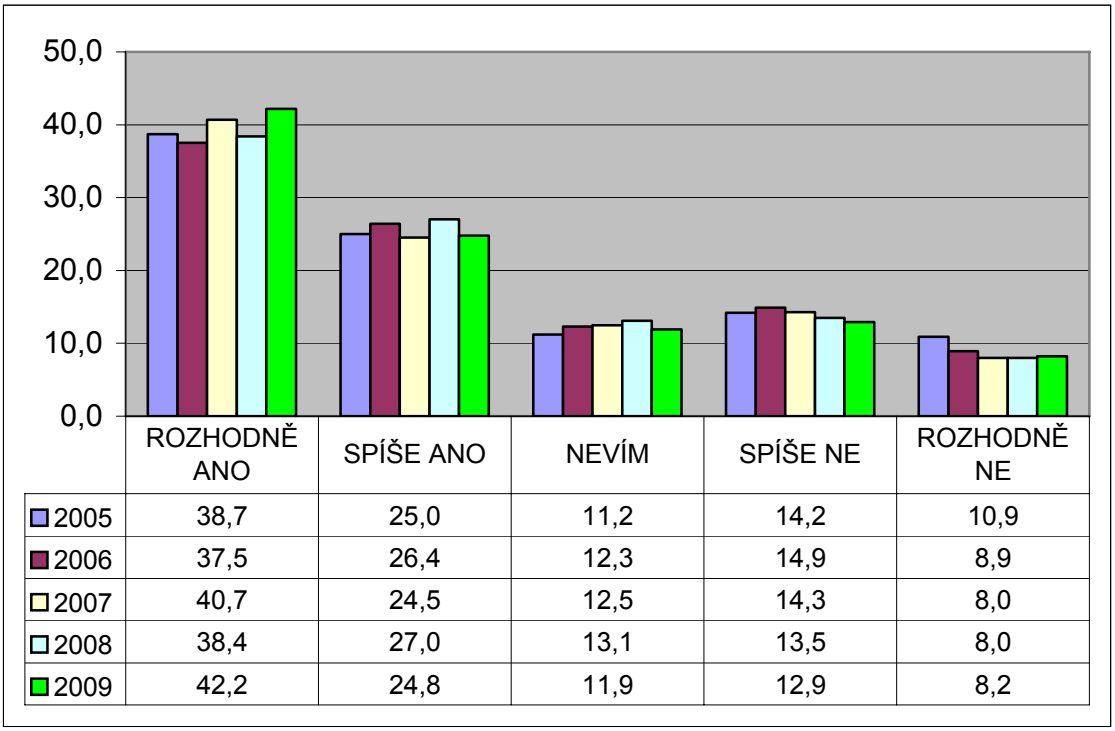

	ROZHODNĚ ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	ROZHODNĚ NE
2005	38,7	25,0	11,2	14,2	10,9
2006	37,5	26,4	12,3	14,9	8,9
2007	40,7	24,5	12,5	14,3	8,0
2008	38,4	27,0	13,1	13,5	8,0
2009	42,2	24,8	11,9	12,9	8,2

Podobně jako v předcházejících letech, i v roce 2009 byly zjištěny statisticky významné souvislosti v odpovědích na tuto otázku z hlediska jednotlivých sociálně demografických znaků. Muži významně více nesouhlasí s úplným zákazem kouření v restauracích, ženy naopak tento zákaz více podporují. Chí kvadrát charakteristika testu nezávislosti (X^2) má v případě pohlaví hodnotu 38,379 při 4 stupních volnosti.

Postoj k zákazu kouření v restauracích je ovlivněn věkem. K zákazu se více přiklánějí střední a starší věkové skupiny, jeho nejvýraznějším zastáncem jsou občané nad 65 roku věku. K zákazu se více přiklánějí osoby s vysokoškolským vzděláním.

Podobně jako v předcházejících letech bylo rovněž zjištěno, že silná je vazba mezi postojem k této otázce a vztahem k náboženské víře. Platí, že se zákazem výrazně více souhlasí věřící občané, kteří jsou členy církví nebo náboženských společností, nevěřící občané naopak častěji volí odpověď „nevím“ nebo jsou proti zákazu. Chí kvadrát charakteristika testu nezávislosti (X^2) má v případě vztahu k náboženské víře hodnotu 57,232 při 8 stupních volnosti.

Pochopitelná a logická je rovněž souvislost mezi postojem k zákazu kouření v restauracích a vztahem ke kouření. Jednoznačně platí, že kuřáci jsou největšími odpůrci zákazu, zatímco nekuřáci jeho největšími zastánci. Tato skutečnost je poměrně jednoznačně ilustrována následujícím grafem.

Graf č. 27 - Zastánci úplného zákazu kouření v restauracích (odpověď „rozhodně ano“) - dle vztahu ke kouření (v %)

N = 1788 (2006); N = 1606 (2007); N = 1790 (2008); N = 1795 (2009);

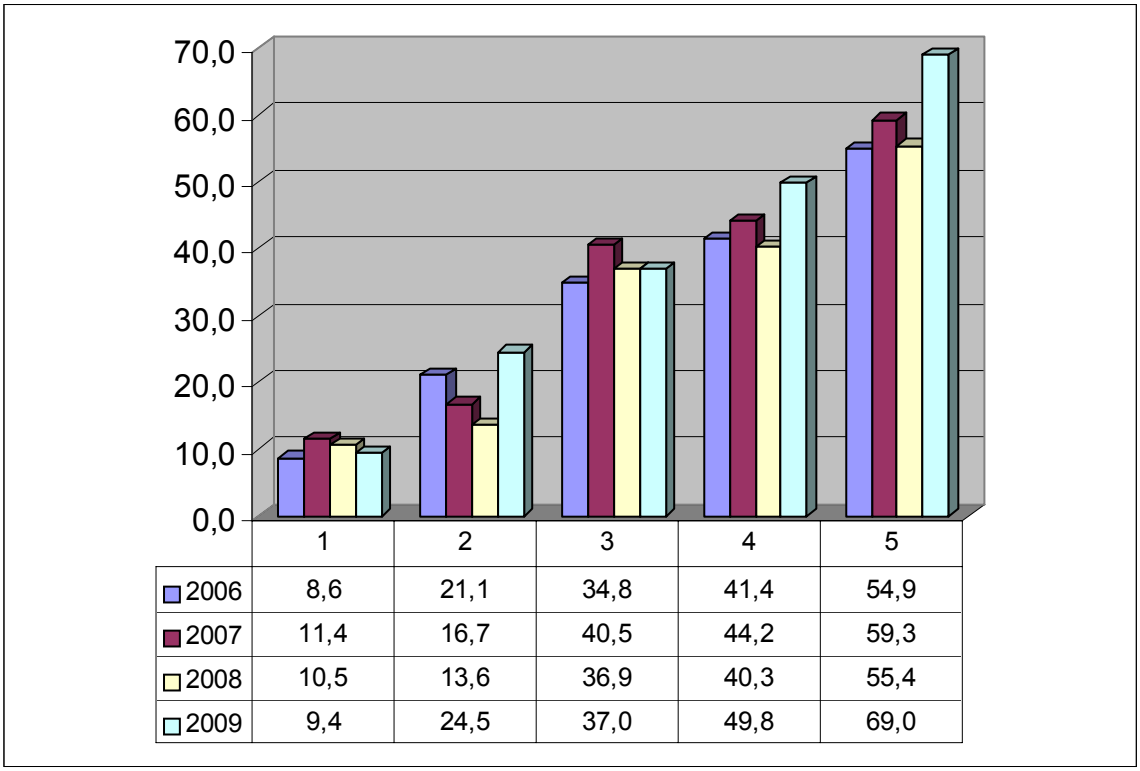

	1	2	3	4	5
2006	8,6	21,1	34,8	41,4	54,9
2007	11,4	16,7	40,5	44,2	59,3
2008	10,5	13,6	36,9	40,3	55,4
2009	9,4	24,5	37,0	49,8	69,0

*Legenda: **1** – Kuřák v současné době kouřící nejméně 1 cigaretu denně; **2** – Kuřák v současné době kouřící méně než 1 cigaretu denně; **3** – Bývalý kuřák, který v životě vykouřil více než 100 cigaret, ale v současné době nekouří; **4** – Nekuřák, i když kdysi zkoušel kouřit (bylo to však méně než100 cigaret v životě); **5** – Nekuřák, který nikdy nekouřil.*

4. STANOVISKO OBČANŮ ČR K PREVENCI NEBO ODVYKÁNÍ KUŘÁCTVÍ

Poslední z oblastí, sledovaných v rámci výzkumu, byla problematika prevence a odvykání kuřáctví. Cílem bylo v tomto případě zjistit, zda je dle mínění občanů České republiky věnována prevenci nebo odvykání kuřáctví dostatečná pozornost. Přesné znění otázky, zjišťující tuto okolnost, bylo následující: *„Myslíte si, že se v ČR věnuje dostatečná pozornost prevenci nebo odvykání kuřáctví?“* Otázka byla položena jako uzavřená dichotomická s možnostmi odpovědí *„ano“* nebo *„ne“*. Tato skutečnost byla zjišťována v roce 2008 a 2009.

Graf č. 28 - Stanovisko občanů ČR k prevenci nebo odvykání kuřáctví

N = 1783 (2008); N = 1795 (2009);

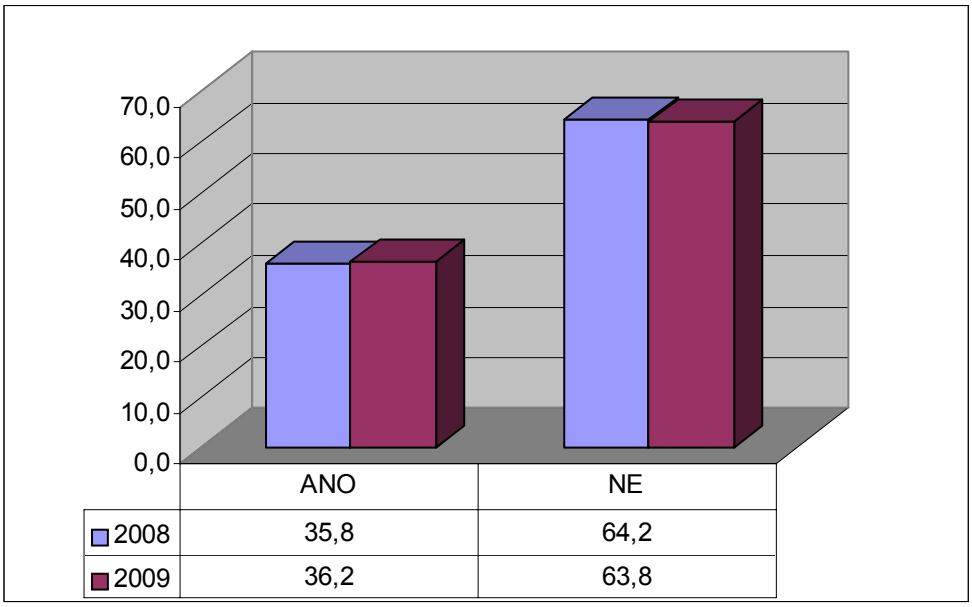

Téměř 2/3 (63,8%) občanů České republiky se domnívají, že v České republice není věnována dostatečná pozornost prevenci nebo odvykání kuřáctví. Negativní stanovisko zaujímají více ženy, nejstarší občané (nad 65 let) a věřící. Je logické, že o nedostatečnosti prevence v této oblasti jsou přesvědčeni zejména nekuřáci, zatímco pravidelní kuřáci se významně častěji domnívají, že prevence je dostatečná. V porovnání s rokem 2008 nedošlo v názorech občanů na tuto problematiku k výraznějším změnám.

C. ZÁVĚREČNÉ SHRNUTÍ

Výzkum prevalence kouření v populaci ČR a postojů veřejnosti k němu navazoval na obdobná šetření, realizovaná od roku 1997. Základní otázky byly ve výzkumu položeny ve stejném nebo podobném znění jako v období minulém. Tato skutečnost umožnila provést srovnání získaných dat a formulovat trendy, týkající se předmětu výzkumu.

Výsledky výzkumu prevalence kouření v populaci ČR a postojů veřejnosti k němu jsou reprezentativní pro populaci ČR z hlediska pohlaví, pro věkové skupiny od 15 let výše a dle regionu na úrovni současného kraje.

Podle výzkumu z roku 2009 lze v České republice 26,3 % občanů označit za pravidelné kuřáky, kouřící v současné době více než 1 cigaretu denně. Dalších 2,9 % tvoří nepravidelní (příležitostní) kuřáci, kteří kouří méně než 1 cigaretu denně. Znamená to, že dle vlastní výpovědi 29,2 % občanů České republiky ve věku 15 - 64 let v roce 2009 kouřilo a lze je označit jako kuřáky. Mezi bývalé kuřáky, kteří v životě vykouřili více než 100 cigaret, avšak v současné době již nekouří, se zařadilo 10,4% dotázaných. U této části populace lze konstatovat, že se jí podařilo závislosti na nikotinu zbavit (alespoň ke dni výzkumu), i když není jisté, zda se ke kouření v budoucnosti opět někdy nevrátí. Za nekuřáky se označuje 60,4% dotázaných. Z nich 25,1% má s kouřením zkušenosti (i když v životě vykouřilo méně než 100 cigaret) a zbývajících 35,3% uvádí, že nikdy v životě nevykouřili cigaretu.

Pokud bychom vzali v úvahu výsledky platné pro celou populaci (včetně nejstarší věkové skupiny nad 65 let, u které je prevalence kouření výrazně nižší), potom podíl kuřáků, kouřících nejméně 1 cigaretu denně činí 23,6 % a těch, kteří kouří méně než 1 cigaretu denně jsou 2,7 %. Dalších 11,6 % se označilo za bývalé kuřáky, kteří v životě vykouřili více než 100 cigaret, ale v současné době nekouří, 24,6 % jsou nekuřáci, kteří to kdysi zkoušeli a zbývajících 37,5 % nikdy v životě nekouřilo.

Porovnání prevalence kouření v české populaci v jednotlivých letech ukazuje, že zde v období let 1997 - 2009 nedochází k výraznějším změnám a mírný vzestup podílu pravidelných kuřáků v roce 2009 nelze ještě považovat za negativní trend. V posledních letech se podíl kuřáků (včetně příležitostných) pohybuje v rozmezí 28 – 32 % a nebyl zatím zaznamenán ani trend, že by se více kuřáků než v minulých letech pokoušelo svého návyku zbavit.

Z hlediska podílu kuřáků uvnitř jednotlivých věkových skupin výsledky zjištěné v roce 2009 signalizují (stejně jako v předcházejících letech) vyšší podíl všech kuřáků (tj. těch, kteří kouří nejméně 1 cigaretu denně a těch, kteří kouří méně než jednu cigaretu denně) v nejmladší věkové skupině 15 - 24 let, kde činil 36,7 %, ve vyšších věkových skupinách podíl kuřáků klesá.

Kritickým obdobím pro začátky kouření je věk 14 - 15 let. Do tohoto věku spadají ve většině případů počátky kouření a těžiště preventivního působení by proto mělo být situováno do období před 14. rokem věku, t.j. na 2. stupeň základní školy. Jde o preventivní působení ještě před vznikem návyku na nikotin, neboť je lepší návyku nepodlehnout, než se ho obtížně zbavovat. Z analýzy věkové podmíněnosti počátků kouření vyplývá, že více než 3/4 současných kuřáků začalo s kouřením do 18 let věku (včetně), t.j. nejčastěji v období docházky na základní event. střední školu či učiliště (netýká se těch, kteří mají základní vzdělání). Zbývající uvádějí, že s kouřením začali po 19. roce věku. Výsledky posledních let však naznačují posun počátků kouření do mladšího věku (13 - 14 let).

Z hlediska délky kouření nedochází v porovnání s minulými roky k významnějšímu posunu. Největší část kuřácké populace stále uvádí, že kouří 11 a více let, druhá nejpočetnější skupina kouří nebo kouřila od 4 do 10 let. Tato skutečnost je pochopitelně dána strukturou výběrového souboru a věkovým rozmezím, ve kterém je tento soubor konstruován. Z hlediska dlouhodobého porovnání však zatím nelze jednoznačně prokázat, že by docházelo ke zmenšování podílu těch, kteří kouří 11 a více let ve prospěch těch, kteří kouří kratší dobu. Znamená to, že zatím nedochází ke snižování počtu let, po které kuřák kouří.

Nejvíce kuřáků (téměř 2/5) vykouří v průběhu dne 6 až 10 cigaret. Podíl kuřáků, kouřících 1 až 5 cigaret denně se v posledních letech pohybuje okolo 1/5. Porovnání s uplynulými roky signalizuje pokles podílu těch kuřáků, kteří vykouří větší množství cigaret v průběhu dne (16 a více) a růst podílu těch, kteří vykouří denně 6 – 10 cigaret.

Podíl nejsilnějších kuřáků, to je těch, kteří si první cigaretu zapálí do 5 minut po probuzení, se podstatněji nemění a pohybuje se okolo 10 %. Vysoký je rovněž podíl těch, kteří první cigaretu vykouří v rozmezí od 6 do 60 minut po probuzení, t.j. před odchodem do práce nebo do školy. Takto si počíná více než 1/2 kuřáků. Podíl těch, kteří si zapálí první cigaretu po probuzení po 60 minutách a déle se v posledních letech pohybuje v rozmezí 34 - 42 %.

Z hlediska analýzy vývoje lze konstatovat, že se podíl těch kuřáků, kteří vůbec neuvažují o tom, že by přestali kouřit v posledních letech zvyšuje a v roce 2009 dosáhl maxima za období, kdy je tato problematika sledována. Z hlediska odvykání kouření je podíl těch, kteří využívají poraden nadále velmi nízký a platí, že pokud kuřáci chtějí přestat s kouřením, snaží se o to v naprosté většině případů sami, bez pomoci odborné literatury či poraden. Zastoupení alternativních metod odvykání kouření je rovněž minimální.

Více než polovina současných kuřáků se v posledním roce nepokusila přestat kouřit. Cca ¼ se o to pokusila jedenkrát, zbývající 1/5 to zkoušela vícekrát. Necelá ½ kuřáků měla v posledním roce období, ve kterém nekouřila, z nich však u většiny trvalo toto období méně než 1 měsíc. Déle abstinovat nevydrželi.

Podíl osob, nucených pobývat v zakouřeném prostředí se v průběhu let 2000 – 2009 výrazněji nemění. Zůstává tedy i nadále vysoký (cca 40 %) a opatření spočívající v omezování kouření v prostorách, kam mají i přístup nekuřáci zatím nepřinášejí žádoucí výsledky.

Kouření vodní dýmky nikdy nevyzkoušelo 70,9% občanů České republiky. Ti nemají s tímto způsobem kouření žádnou zkušenost. Dalších 14,6% uvádí, že to zkusilo jedenkrát, 13,4 % zvolilo odpověď občas. Mezi pravidelné kuřáky vodní dýmky lze zařadit pouze cca 1 % populace – jde o ty respondenty, kteří uvedli, že vodní dýmku kouří 1x za týden a častěji. Lze tedy konstatovat, že populace České republiky dosud pravidelnému kouření vodní dýmky neholduje a tento způsob kouření má zatím spíše charakter experimentování. Situace v kouření vodní dýmky se v porovnání s rokem 2007 výrazněji nezměnila, nelze tedy konstatovat, že by počet kuřáků vodní dýmky rostl. Platí, že tento způsob kouření praktikují zejména nejmladší věkové skupiny, s přibývajícím věkem se kouření vodní dýmky vyskytuje méně.

Občané České republiky většinou podporují zavedení úplného zákazu kouření v restauracích. Tato podpora je dlouhodobá a stabilní.. Muži významně více nesouhlasí s úplným zákazem kouření v restauracích, ženy naopak tento zákaz více podporují. Postoj k zákazu kouření v restauracích je ovlivněn věkem. K zákazu se více přiklánějí střední a starší věkové skupiny, jeho nejvýraznějšími zastánci jsou občané nad 65 roku věku. K zákazu se více přiklánějí osoby s vysokoškolským vzděláním. Platí, že se zákazem výrazně více souhlasí věřící občané, kteří jsou členy církví nebo náboženských společností, nevěřící občané naopak častěji volí odpověď „nevím“ nebo jsou proti zákazu. Jednoznačně platí, že kuřáci jsou největšími odpůrci zákazu, zatímco nekuřáci jeho největšími zastánci.

Téměř 2/3 občanů České republiky se domnívají, že v České republice není věnována dostatečná pozornost prevenci nebo odvykání kuřáctví. Negativní stanovisko zaujímají více ženy, nejstarší občané (nad 65 let) a věřící. Je logické, že o nedostatečnosti prevence v této oblasti jsou přesvědčeni zejména nekuřáci, zatímco pravidelní kuřáci se významně častěji domnívají, že prevence je dostatečná. V porovnání s rokem 2008 nedošlo v názorech občanů na tuto problematiku k výraznějším změnám.

PŘEHLED TABULEK

TABULKA Č. 1 - SLOŽENÍ VÝBĚROVÉHO SOUBORU DLE POHLAVÍ A VĚKU ´ 3
TABULKA Č. 2 - SLOŽENÍ VÝBĚROVÉHO SOUBORU DLE KRAJŮ 4
TABULKA Č. 3 - SLOŽENÍ REDUKOVANÉHO VÝBĚROVÉHO SOUBORU DLE VĚKU 5
TABULKA Č. 4 - SLOŽENÍ REDUKOVANÉHO VÝBĚROVÉHO SOUBORU DLE KRAJŮ 5
TABULKA Č. 5 - ODMÍTNUTÍ ÚČASTI VE VÝZKUMU DLE POHLAVÍ A VĚKU 6

PŘEHLED GRAFŮ

GRAF Č. 1 - PREVALENCE KOUŘENÍ V POPULACI ČR 8
GRAF Č. 2 - VÝVOJ PREVALENCE KOUŘENÍ V POPULACI V LETECH 1997 – 2009 10
GRAF Č. 3 - VÝVOJ PREVALENCE KOUŘENÍ V POPULACI V LETECH 1997 – 2009 - TI, KTEŘÍ KOUŘÍ NEJMÉNĚ JEDNU CIGARETU DENNĚ A MÉNĚ NEŽ JEDNU CIGARETU DENNĚ 11
GRAF Č. 4 - PODÍL VĚKOVÝCH SKUPIN NA KOUŘENÍ POPULACE 12
GRAF Č. 5 - KOUŘENÍ V JEDNOTLIVÝCH VĚKOVÝCH SKUPINÁCH 13
GRAF Č. 6 - KOUŘENÍ JINÝCH TABÁKOVÝCH VÝROBKŮ 14
GRAF Č. 7 - V KOLIKA LETECH ZAČÍNALI S KOUŘENÍM 15
GRAF Č. 8 - VÝVOJ POČÁTKŮ KOUŘENÍ 16
GRAF Č. 9 - VÝVOJ PODÍLU KUŘÁKŮ, KTEŘÍ ZAČÍNALI KOUŘIT V 15 LETECH 17
GRAF Č. 10 - DÉLKA KOUŘENÍ V POČTU LET 18
GRAF Č. 11 - MNOŽSTVÍ VYKOUŘENÝCH CIGARET ZA JEDEN DEN 19
GRAF Č. 12 - JAK DLOUHO PO PROBUZENÍ SI ZAPÁLÍ PRVNÍ CIGARETU 20

GRAF Č. 13 - KDY CHCE PŘESTAT KOUŘIT 22
GRAF Č. 14 - PODÍL KUŘÁKŮ, KTEŘÍ NEUVAŽUJÍ O TOM, ŽE PŘESTANOU KOUŘIT 23
GRAF Č. 15 - CHCE PŘESTAT KOUŘIT V NÁSLEDUJÍCÍCH 6 MĚSÍCÍCH 24
GRAF Č. 16 - JAKÝM ZPŮSOBEM SE POKOUŠEL(A) PŘESTAT KOUŘIT 25
GRAF Č. 17 - JAKÝM ZPŮSOBEM SE POKOUŠEL(A) PŘESTAT KOUŘIT? – SROVNÁNÍ S ROKEM 2007 A 2008 26
GRAF Č. 18 - POKOUŠEL SE V POSLEDNÍM ROCE PŘESTAT KOUŘIT 27
GRAF Č. 19 - DÉLKA TRVÁNÍ OBDOBÍ, VE KTERÉM RESPONDENT NEKOUŘIL 28
GRAF Č. 20 - DÉLKA POBYTU V ZAKOUŘENÉM PROSTŘEDÍ 29
GRAF Č. 21 - OSOBY POBÝVAJÍCÍ V ZAKOUŘENÉM PROSTŘEDÍ 30
GRAF Č. 22 - ZDRAVOTNÍ OBTÍŽE KUŘÁKŮ, SOUVISEJÍCÍ S KOUŘENÍM 31
GRAF Č. 23 – KOUŘENÍ VODNÍ DÝMKY 32
GRAF Č. 24 – KOUŘENÍ VODNÍ DÝMKY – DLE VĚKU 33
GRAF Č. 25 – KOUŘENÍ VODNÍ DÝMKY – CO KOUŘIL(A) 34
GRAF Č. 26 - STANOVISKO OBČANŮ K ÚPLNÉMU ZÁKAZU KOUŘENÍ V RESTAURACÍCH 35
GRAF Č. 27 - ZASTÁNCI ÚPLNÉHO ZÁKAZU KOUŘENÍ V RESTAURACÍCH (ODPOVĚĎ „ROZHODNĚ ANO“) - DLE VZTAHU KE KOUŘENÍ 36
GRAF Č. 28 - STANOVISKO OBČANŮ ČR K PREVENCI NEBO ODVYKÁNÍ KUŘÁCTVÍ 37